

Josip Broz Tito

Savez komunista Jugoslavije u borbi za dalji razvitak socijalističke samoupravne i nesvrstane Jugoslavije

Drugovi i drugarice,
delegati Jedanaestog kongresa SKJ

Kongresi naše Partije, tokom njene historije, imali su uvijek veliki značaj za borbu radničke klase i radnih ljudi Jugoslavije u ostvarivanju njihovih težnji, ciljeva i ideala. Oni su uvijek davali pečat pojedinim etapama u razvoju naše socijalističke revolucije.

Jednu takvu veoma značajnu etapu naše borbe za socijalizam, obilježava, svakako, i Jedanaesti kongres Saveza komunista Jugoslavije. I to tim više što jugoslovenski komunisti dočekuju svoj najveći radni dogovor sa krupnim rezultatima i bilansom bogate aktivnosti u svim oblastima društvenog života, rada i stvaranja. Na osnovu tih rezultata i novih iskustava mi ćemo odrediti opće smjernice našeg daljeg razvitka.

U vrijeme velikih previranja i kriza koje potresaju savremeni svijet, razdoblje između Desetog i Jedanaestog kongresa Saveza komunista u našoj zemlji bilo je jedno od najmirnijih u našem razvoju, što je snažna potvrda stabilnosti našeg društva i našeg sistema. U isto vrijeme, po uspjesima i rezultatima bilo je jedno od najplodnijih. Jer, u međuvremenu smo izvršili suštinske promjene u našem društvenom biću u pravcu vladavine udruženog rada i stvarne političke moći radničke klase i radnih ljudi. Time se zaokružuje djelo dugogodišnjih revolucionarnih pregnuća jugoslovenskih komunista, prije svega ono što je stvarano i stvoreno za protekle tri decenije u miru, slobodi i nezavisnosti. Radničkoj klasi otvorene su nove, najšire perspektive.

Od Desetog kongresa naovamo snažno su povećane materijalne proizvodne snage društva. I pored mnogih teškoća i nepovoljnog uticaja međunarodnih ekonomskih kretanja, naš privredni razvoj bio je dinamičan i u osnovi stabilan. Smanjili smo rastojanje koje nas dijeli od industrijski visoko razvijenih zemalja. To se izrazilo i u bitnom unapređenju uslova života i rada naših radnih ljudi i socijalnoj sigurnosti radnog čovjeka.

U produbljavanju ravnopravnosti i bratstva naših naroda i narodnosti učinili smo takođe nove korake. Potvrdilo se da su samoupravljanje i nacionalna ravnopravnost u našim uslovima međuzavisni i neodvojivi, i da se vrijednost ovih neprikosnovenih tekovina naše revolucije mora stalno potvrđivati u konkretnim akcijama i u svakoj novoj fazi našeg razvitka.

Dvije krupne tekovine koje smo u međuvremenu ostvarili na liniji odluka Desetog kongresa jesu donošenje Zakona o udruženom radu i organizovanje novog političkog sistema socijalističke samoupravne demokratije.

Ostvarivanjem Zakona o udruženom radu radnička klasa zaista postaje vladajuća ekonomska i politička snaga društva. Naši radni ljudi, proizvođači — od osnovne organizacije udruženog rada do najviših oblika udruživanja rada i sredstava — postaju neposredni

nosioi proširene reprodukcije i svih društvenih poslova. Time oni preuzimaju odgovornost i za naš cjelokupni društveni razvoj.

Novi politički sistem, čiju suštinu čini delegatski princip odlučivanja na svim nivoima i u svim oblastima društvenog života, sa svoje strane obezbeđuje mogućnosti za realizovanje te nove pozicije i odlučujuće uloge radnog čovjeka. A takva pozicija predstavlja i materijalnu i društvenu osnovu njegove slobode. Sloboda čovjeka nije samo u njegovom pravu da slobodno izražava svoja mišljenja i težnje. Istinska sloboda je, prije svega, u pravu i mogućnostima da čovjek suvereno odlučuje o svim pitanjima svoga života. Time se radikalno proširuju i granice ljudskih sloboda uopće.

Borbu za socijalizam vodimo u vrijeme kada su u savremenom svijetu svi odnosi — i društveni, i međunacionalni, i međudržavni — zahvaćeni neizvjesnostima, krizama i previranjima. Pri tome, jedno je neosporno: problemi i protivrječnosti mogu se i moraju rješavati demokratskim sredstvima, uz najšire učešće onih koji svojim radom stvaraju društvena dobra. Jer, kako upozorava Marks »društvo neće naći svoju ravnotežu dok se ne bude okretalo oko sunca rada«.

Upravo stabilnost našeg društva i sistema potvrđuje da je socijalistička samoupravna demokratija sposobna da uspješno usklađuje mnoštvo različitih interesa i da, bez većih potresa, rješava i najsloženije probleme sa kojima se savremeno ljudsko društvo neizbježno suočava.

Međunarodni odnosi danas su još složeniji nego u vrijeme Desetog kongresa i, na žalost, još više opterećeni krizama i problemima. Snage starog društva — imperijalizma, kolonijalizma i drugih oblika dominacije i hegemonije — i dalje se svim sredstvima suprotstavljaju progresivnim promjenama u svim oblastima međunarodnog života. Međutim, procesi svestrane emancipacije nastavljaju se i produbljuju, obuhvatajući sve zemlje i regione. Jer, nezadržive su težnje naroda i ljudi širom svijeta za slobodom, nezavisnošću i samostalnim odlučivanjem o sopstvenom životu, za ravnopravnom saradnjom i izgrađivanjem novih i pravednijih međunarodnih odnosa.

Izgrađivanju takvih odnosa socijalistička i nesvrstana Jugoslavija i Savez komunista Jugoslavije davali su i daju doprinos koji se u svijetu, možemo to slobodno reći, visoko cijeni. I u proteklom periodu naša spoljnopolitička aktivnost bila je veoma intenzivna, obilježena nizom značajnih susreta sa najvišim rukovodiocima prijateljskih zemalja i našim zapaženim učešćem na historijskim skupovima u Helsinkiju, Berlinu i Kolombu. Jugoslavija je time još više povećala svoj međunarodni ugled, ojačala poziciju u svijetu,

i još više učvrstila svoju bezbjednost. U isto vrijeme, borba koju smo odlučno povelj, prije trideset godina, za ravnopravne odnose među socijalističkim zemljama i komunističkim partijama doživjela je punu afirmaciju.

Veliki uspjesi koje smo postigli od Desetog kongresa do danas ostvareni su zahvaljujući naporima radnih ljudi, idejnom jedinstvu i aktivnosti Saveza komunista. Kao vodeća idejno-politička snaga, Savez komunista se nije postavljao iznad radnih ljudi, već kao njihova avangarda, kao društvena snaga koja je najodgovornija za sudbinu revolucije, za jačanje jugoslovenske socijalističke zajednice.

I na unutrašnjem i na spoljnopoličkom planu, suočili smo se licem u lice sa mnogim problemima — koji u današnjem svijetu nisu samo naši — došli do riješenja ili otvorili mogućnosti njihovog rješavanja i još jednom se uvjerali da smo na pravom putu. Jednom riječju, u proteklom periodu, kao i uvijek do sada, jugoslovenski komunisti su časno ispunili dug prema svojoj radničkoj klasi, prema svojim narodima i narodnostima, prema socijalističkim, progresivnim i demokratskim snagama u svijetu.

I

Međunarodni odnosi i spoljna politika Jugoslavije

Na Desetom kongresu Saveza komunista Jugoslavije ocijenili smo da se čovječanstvo nalazi na historijskoj prekretnici, uslijed krupnih revolucionarnih preobražaja i promjena kroz koje prolazi, ali i otpora koje mora savladivati na putu svog punog oslobođenja i materijalnog i duhovnog progresa. Mislim da je ukupni međunarodni razvoj potvrdio i potvrđuje da smo bili u pravu. U stvari, procesi svestrane nacionalne i društvene emancipacije stalno se proširuju i produbljuju, obuhvatajući sve zemlje i sve regione svijeta. Kriza kapitalizma se još više produbila i zaoštrila, i to u svim oblastima, postala je u punom smislu riječi kriza sistema. Iz te krize nema izlaza starim putevima i sredstvima, pogotovo ne onima koje nude snage reakcije i neofašizma, a još manje sredstvima političkog i drugog terora. Sadašnje stanje nalaže neophodnost obuzdavanja opasnih reakcionarnih tendencija i zahtijeva brže progresivne društvene promjene u pravcu demokratije i socijalizma. Ne smije se dozvoliti vraćanje natrag i ugrožavanje tekovina društvenog razvoja u koje su uloženi toliki naponi radnih masa i naprednih pokreta.

Radnička klasa i druge demokratske snage udruženim naporima treba da se bore za društvene promjene u skladu sa nacionalnim uslovima i potrebama svake zemlje, djelujući u punoj nezavisnosti i samostalnosti.

Socijalizam je odavno prestao biti ograničen državnim, regionalnim ili blokovskim granicama, i kao svjetski proces nezadrživo jača i napreduje. U sve većem broju zemalja, širom svijeta rađaju se i razvijaju različiti oblici socijalističkih odnosa. To je izraz zakonitosti društvenog razvitka, ali i narasle svijesti masa o tome da promjene u pravcu socijalizma najbolje odgovaraju interesima samostalnog i ubrzanog razvoja i zaštite nacionalne nezavisnosti i suvereniteta. Dostignuća i iskustva socijalizma u pojedinim zemljama utiču na razvoj i u drugim regionima, a pogotovo na međunarodne odnose. Možemo slobodno reći da se već najšire afirmisao princip — a dobrim dijelom i praksa — različitih i novih puteva i oblika izgradnje socijalističkih društvenih odnosa. Svaki progresivni pokret, sopstvenim idejama i djelima, daje toj borbi svoj doprinos. Slivajući se u svjetsku maticu borbe za novi, socijalistički lik čovječanstva, te veoma raznovrsne vrijednosti čine sadržaj, smisao i karakter socijalizma kao svjetskog procesa.

Svjesne socijalističke snage moraju zasnivati svoju političku akciju polazeći od date historijske realnosti. Socijalizam se razvija neravnomjerno, kroz protivrječnosti, uz mnoge otpore, teškoće i konfrontacije, pa i oštre sukobe. Ni ubuduće ne treba očekivati da će to ići bez konflikata — bilo da je riječ o socijalističkim društvenim preobražajima u pojedinim zemljama ili o odnosima između pojedinih zemalja, odnosno između političkih nosilaca borbe za novo društvo na međunarodnom planu. Zato je izuzetno velika odgovornost organizovanih socijalističkih snaga za takvo rješavanje postojećih protivrječnosti koje će voditi bržem ostvarivanju historijskih ciljeva oslobođenja rada i čovjeka u sopstvenoj zemlji, kao i afirmaciji onih demokratskih tendencija i sadržaja u međunarodnim odnosima, koji omogućavaju i podstiču progresivne preobražaje u društvu i jačanje nezavisnosti, ravnopravnosti i svestrane saradnje.

Narodnooslobodilačka borba za potpunu likvidaciju kolonijalizma i ostvarenje prava naroda na samoopredjeljenje sve uspješnije se vodi u raznim djelovima svijeta. Front snaga slobode, nezavisnosti, mira i progressa širi je nego ikada ranije. Otuda i potreba njegovog udruženog djelovanja na osnovama pune samostalnosti i ravnopravnosti a nasuprot svakom dogmatizmu, sektašenju, pseudorevolucionarnosti i monopolističkim pretenzijama bilo sa koje strane.

U razvoju međunarodne zajednice na bazi do sada neviđenog napretka proizvodnih snaga i naučnotehnološke revolucije, nikada nije bila tako velika međuzavisnost i uzajamna povezanost zemalja. Ali, isto tako duboke su i protivrječnosti u korišćenju i raspodjeli akumuliranih bogatstava u svijetu u kome živimo. Ti uslovi su ne-jednaki, duboko nepravedni i neodrživi.

Sve snažnije se rasplamsava borba naroda i progresivnih demokratskih snaga i pokreta, a u prvom redu radničke klase i radnih ljudi za slobodu i nezavisnost, za samostalno odlučivanje o sopstvenom razvoju, za nove i pravednije međunarodne ekonomske i političke odnose, za ravnopravnu međunarodnu saradnju na bazi aktivne i miroljubive koegzistencije, a protiv eksploatacije, potčinjavanja i svih oblika strane dominacije. Istovremeno snage starog društva i preživjelih struktura nastoje i dalje da svim sredstvima očuvaju odnose neravnopravnosti i svoje monopolističke pozicije. Nastoje, dakle, da očuvaju ono što im omogućava izrabljivanje širokih masa u sopstvenim zemljama, kao i drugih naroda i njihovih bogatstava, izvlačenje ekstraprofita i bogaćenje na račun najvećeg dijela svjetske zajednice — zemalja u razvoju. Imperijalizam, kolonijalizam, neokolonijalizam, rasizam i svi drugi oblici ugnjetavanja, ma koliko da su u dubokoj krizi, još uvijek su veoma prisutni u međunarodnoj stvarnosti i žilavi u suprotstavljanju pozitivnom preobražaju svijeta na osnovama jednakosti i ravnopravnosti. Narodi se suočavaju sa čestim pojavama hegemonizma u globalnim ili regionalnim okvirima i sve odlučnije se suprotstavljaju i tom vidu neravnopravnosti i ograničavanja nezavisnosti i suverenosti zemalja.

O sudbini svijeta i dalje se nastoji odlučivati među malim brojem sila i njihovih blokova, iako se ogromno povećao broj nezavisnih zemalja, oslobođenih, prije svega, u antikolonijalnoj revoluciji, koje učestvuju u međunarodnim poslovima i rješavanju postojećih problema. Međutim, težnje naroda i ljudi da budu slobodni i nezavisni, da sami odlučuju o svojoj sudbini, da ravnopravno sudjeluju u međunarodnim poslovima — nezadržive su.

Neka aktuelna pitanja i protivrječnosti međunarodnih odnosa

Danas, tri decenije nakon drugog svjetskog rata, stvara se novi svijet — svijet slobode, socijalizma, demokratskih i ravnopravnih odnosa među narodima i ljudima. Taj svijet krči sebi put, uprkos svim otporima, teškoćama i mnogim protivrječnostima. Tim procesima ogroman doprinos daje pokret nesvrstanosti, kao nezavisan

svjetski faktor, čija su uloga i uticaj na cjelokupan razvoj međunarodnih odnosa u stalnom porastu. Nesvrstane zemlje, koje čine većinu međunarodne zajednice, nalaze se u prvim redovima borbe za političku i ekonomsku emancipaciju naroda i zemalja, za slobodu, mir i bezbjednost u svijetu, za ravnopravne odnose među zemljama, za izgradnju novog međunarodnog ekonomskog poretka — za bolji i humaniji život naroda i ljudi.

Zahvaljujući platformi i zajedničkom djelovanju nesvrstanih i ostalih zemalja u razvoju, u središte međunarodnih odnosa došli su zaista suštinski problemi od kojih zavisi opšti napredak međunarodne zajednice. To su problemi mira i jednake bezbjednosti za sve zemlje, pitanja ekonomske emancipacije i nezavisnosti, ukratko demokratizacije međunarodnih odnosa. Umjesto oslonca na silu i snagu blokova, trajnu osnovu međunarodnih odnosa može činiti samo ravnopravnost naroda i zemalja. A to podrazumijeva ukidanje svih odnosa zavisnosti i strane dominacije.

Savremena međunarodna situacija je, međutim, veoma protivrječna. Doduše, posljednjih godina se dosta napredovalo u raznim oblastima međunarodne saradnje i u mijenjanju naslijeđenih odnosa, čemu su mnogo doprinijele upravo nesvrstane zemlje. Ali, zaoštrile su se i neke negativne pojave i tendencije koje izazivaju najveću zabrinutost i uznemirenost. Umjesto da se dalje proširi i produbi proces popuštanja međunarodne zategnutosti i mirnog rješavanja kriznih žarišta i drugih akutnih međunarodnih problema — kao što su razvoj i razoružanje — koji već dugo vremena opterećuju međunarodne odnose, proces popuštanja nailazi na velike teškoće, a zaoštravaju se već postojeće i izazivaju nove krize.

Suprotno opravdanim očekivanjima svjetske javnosti i najvećeg broja zemalja, detant u odnosima između velikih sila je u ozbiljnom zastoju. Zastalo je sporazumijevanje između njih, naročito na polju ograničenja naoružanja, a međusobno nepovjerenje i sumnjičenja podsjećaju na vrijeme hladnog rata za koje smo se nadali da je nepovratno iza nas. Trka u naoružavanju i blokovsko nadmetanje šire se i prenose u druge djelove svijeta, naročito u Afriku, gdje neke sile pokušavaju da sačuvaju stare ili steknu nove sfere uticaja. Oživljavaju i odavno kompromitovane doktrine o uslovljavanju rješavanja pojedinih kriza i spornih pitanja koncesijama druge strane. Politika sa pozicija sile i stranog miješanja nastavlja se i sve više usmjerava na područja nesvrstanih i zemalja u razvoju. Čak se i pitanje ljudskih prava, koja čine sastavni dio opšteg progressa, pokušava zloupotребiti kao sredstvo blokovske konfrontacije i miješanja u unutrašnje stvari drugih nezavisnih zemalja.

U osnovi svega leži pokušaj snaga starog poretka da spriječe ili odlože neminovne promjene postojećeg sistema neravnopravnih međunarodnih ekonomskih i političkih odnosa. Sve takve pojave ugrožavaju mir i bezbjednost u svijetu, otežavaju pozitivne procese i produbljuju međunarodno nepovjerenje.

Smatram neophodnim da se sve progresivne i demokratske snage u svijetu odlučno i aktivno suprotstave konfrontacijama i opasnostima novih ratnih sukoba. Jer, očigledno je da mir u svijetu nije osiguran. Opasnost od izbijanja rata ne samo u lokalnim, nego i u svjetskim razmjerama ne može se isključiti. Ali, rat nije neizbježan. Mir se može očuvati i učvrstiti ako se svi narodi svijeta i sve demokratske i progresivne snage budu maksimalno angažovali i udruženo borili za ove ciljeve. Mir se mora sačuvati jer je on uslov opstanka čitavog čovječanstva i svake zemlje pojedinačno. Živimo u epohi kada se ratom više ne može uređivati svijet i kada miroljubiva koegzistencija nema alternative, osim nuklearne katastrofe. Zato velika, historijska odgovornost leži na svakome ko bi se igrao sudbinom mira radi svojih užih i sebičnih interesa i privilegija na račun slobode i nezavisnosti drugih naroda. Uvjereni smo da nema nijednog međunarodnog problema koji se ne bi mogao riješiti putem pregovaranja i sporazumijevanja mirnim putem, pod uslovom da to bude na bazi principa Ujedinjenih nacija i drugih opšte prihvaćenih normi međunarodne zajednice.

Mi smo uvijek pridavali veliki značaj odnosima između najvećih sila, Sovjetskog Saveza i Sjedinjenih Američkih Država, i podržavali smo detant među njima kao bitnu pretpostavku cjelokupnog procesa popuštanja međunarodne zategnutosti, očuvanja svjetskog mira i razvoja međunarodnih odnosa na principima aktivne miroljubive koegzistencije. Nakon jednog perioda poboljšanja njihovih odnosa, u posljednje vrijeme se ponovo javljaju znaci pogoršanja i povećanja uzajamnog nepovjerenja. Neću da tvrdim da je situacija ista kao i 1961. godine kada je Beogradska konferencija nesvrstanih zemalja uputila apel dvjema velikim silama da pristupe dijalogu i pregovaranju. Ali, i u sadašnjem trenutku čini mi se opravdanim zahtjev da obje strane ulože ozbiljne napore kako bi se prevazišlo sadašnje nepovoljno stanje. To nije samo u njihovom dugoročnom interesu — kao što i sami najviši rukovodioci SSSR i SAD često ističu — već je to i u dugoročnom vitalnom interesu cjelokupne međunarodne zajednice koja želi mir u svijetu i jedino u miru vidi osnovni uslov opšteg napretka čovječanstva. To je i njihova historijska odgovornost pred međunarodnom zajednicom.

Čitav razvoj u posljednje vrijeme ubjedljivo potvrđuje vrijednost stavova i inicijativa V konferencije nesvrstanih zemalja u Kolumbu. Tada smo jasno rekli — a to nije ništa manje aktuelno ni danas — da popuštanje zategnutosti ne smije ostati ograničeno na odnose među velikim silama, niti samo na Evropu. Ono se mora proširiti na sve zemlje i regione, obuhvatiti sve bitne međunarodne probleme u čijem rješavanju treba da učestvuju sve zemlje. Detant se ne može trajno zasnivati na blokovskoj podjeli, niti samo na ravnoteži straha od nuklearnog rata već na interesima mira, slobode, nezavisnosti, ravnopravnosti i nemiješanja i svestrane međunarodne saradnje.

Svijetu su danas potrebni novi međunarodni odnosi i stabilnost u razvoju naroda i zemalja. To pretpostavlja otklanjanje izvora i uslova koji reproduciraju protivrječnosti i sukobe. Radi se, prije svega, o ekonomskim suprotnostima i jazu između razvijenih i zemalja u razvoju, a isto tako o trci u naoružavanju, kao izrazu politike sile. Zato se u procesu popuštanja zategnutosti ukrštaju i prelamaju gotovo svi najvažniji problemi međunarodnih odnosa. Duboko smo uvjereni da međunarodna zajednica ima dovoljno snage da ne dozvoli vraćanje natrag. Može se i mora naći izlaz iz sadašnjih teškoća, razumije se ukoliko svi odgovorni međunarodni faktori udruže svoje napore u tom pravcu. Smatram da bi bila veoma korisna neka vrsta permanentnog dijaloga među vladama i najodgovornijim državljanima, i bilateralno i šire. Takve mogućnosti pružaju Ujedinjene nacije i trebalo bi još više ojačati njihovu ulogu ne samo radi stišavanja sukoba kada se ovi rasplamsaju, već i u riješavanju akutnih problema koji se tiču čitave međunarodne zajednice.

Odnosi u međunarodnom radničkom i progresivnom pokretu

Odnosi u radničkom i progresivnom pokretu uopšte, neodvojivi su dio kretanja u savremenom svijetu. Različiti uslovi borbe za socijalizam traže od subjektivnih snaga punu stvaralačku idejnu i političku aktivnost u rješavanju problema i protivrječnosti sa kojima se suočavaju. Utoliko prije su neophodni demokratski odnosi među svim radničkim i drugim progresivnim partijama i pokretima, među socijalističkim zemljama. Takvi odnosi podrazumijevaju dosljedno poštovanje principa ravnopravnosti partija i pokreta, njihove samostalnosti i odgovornosti pred svojom radničkom klasom i narodom, principa nezavisnosti, nemiješanja i uvažavanja međusobnih razlika. Bez toga je nemoguće danas zamisliti jačanje saradnje i

solidarnosti progresivnih snaga. To je i uslov neprekidnog razvoja socijalizma kao svjetskog procesa.

Ovi principi sve više postaju realnost u odnosima u radničkom pokretu. Ali, to ne znači da je borba za njihovo puno uvažavanje danas manje potrebna. Praksa potvrđuje da taj pozitivni opšti proces prate snažni otpori i opterećenja iz prošlosti, čak i pokušaji vraćanja na stare, prevaziđene odnose. Prema tome, borba za njihovu punu afirmaciju u saradnji sa svim partijama i pokretima i dalje ostaje jedan od najvažnijih zadataka Saveza komunista Jugoslavije.

Mi ocjenjujemo da se u radničkom pokretu, poslednjih godina, produbljuju i jačaju pozitivna kretanja i tendencije. Mnoge komunističke i radničke partije, na primjer u Zapadnoj Evropi, izrasle su u značajne nacionalne političke snage. One samostalno i stvaralački razrađuju svoje koncepcije borbe za socijalizam u konkretnim historijskim uslovima savremene krize kapitalističkih društvenih odnosa. Pri tome ulaze i u aktivan i ravnopravan dijalog sa drugim demokratskim i progresivnim snagama, zasnivajući svoju tekuću i dugoročnu političku akciju na potrebi očuvanja i produbljivanja demokratskih tekovina društvenog razvoja. To vodi porastu njihovog ugleda i uticaja na društvena i politička zbivanja u svojim zemljama i na međunarodnom planu. U cjelini uzeto, riječ je o progresivnoj pojavi, o traženjima novih puteva borbe za socijalizam.

To, istovremeno, potvrđuje da će se borba za socijalizam i ubuduće razvijati u različitim oblicima, da nema univerzalnih »modela« i da ni jedno konkretno-historijsko iskustvo ne može imati općevažeći značaj. Svaki pokušaj apsolutizacije sopstvenog iskustva i težnja da se ono nametne drugima ne doprinosi uspjehu borbe za historijske interese radničke klase, niti daljoj afirmaciji socijalizma kao svjetskog procesa.

Značajno je, takođe, da raste društvena svijest o povezanosti i međuzavisnosti razvoja socijalističke demokratije i materijalnog i duhovnog razvoja socijalističkog društva. Proširuje se društveno-ekonomska osnova za jačanje inicijative i aktivniji uticaj radnih ljudi u socijalističkim zemljama i u ekonomskoj i u političkoj sferi. Time rastu mogućnosti za brži razvoj potencijala savremenog socijalističkog društva.

Takav pozitivan razvoj u radničkom pokretu sa svoje strane podstiče ravnopravnost i uzajamno poštovanje, jača saznanja o neophodnosti međusobne saradnje na demokratskim osnovama i potrebi ravnopravne saradnje sa svim drugim demokratskim i progresivnim snagama.

U nekim zemljama dolazi do saradnje komunista, socijalista i socijaldemokrata u pojedinim pitanjima. Dalje razvijanje te saradnje u interesu je radničke klase i radnih ljudi koje predstavljaju, u interesu je mira, demokratije i socijalizma. Pored značajnih rezultata u tom pogledu, ima razumije se i krupnih teškoća, pa i konfrontacije. Jedno je neosporno — takva saradnja se može ostvarivati samo na osnovama ravnopravnosti i uzajamnog poštovanja, uz prevazilaženje starih nepovjerenja i sektaštva.

Treba, međutim, imati u vidu da svi ti pozitivni procesi u svijetu teku u uslovima blokovske podijeljenosti i trke u naoružavanju. Razne prijetnje i pritisci spolja ozbiljno otežavaju brži i slobodniji razvoj demokratskih odnosa uopće. I pored ovih i drugih otpora, ti procesi će se, po našem mišljenju, i dalje razvijati.

Mi ne možemo zatvarati oči pred postojanjem negativnih tendencija. Vidimo da dolazi i do slabljenja pojedinih partija, do novih podjela i rascjepa u njima. Ispoljavaju se tendencije ka institucionalizovanju odnosa u radničkom i progresivnom pokretu. Mi to ne odobravamo, svejedno u kom dijelu radničkog pokreta se to događalo. Smatramo da je negativno bilo kakvo reafirmisanje centara za rukovođenje radničkim pokretom, jer takvi pokušaji mogu samo usporavati savremene pozitivne procese. Isto tako, pokušaji namećanja sopstvenih političkih i ideoloških koncepcija partijama i pokretima nesvrstanih i drugih zemalja u razvoju suprotni su vitalnim interesima tih zemalja i njihovom pravu da slobodno određuju puteve svoga razvoja. To takođe može voditi unošenju blokovskih podjela među nesvrstane zemlje. Savez komunista i sve druge naše društveno-političke organizacije treba da se takvim pokušajima energično suprotstavljaju.

Berlinska konferencija komunističkih i radničkih partija Evrope bila je krupan korak naprijed u razvoju njihovih odnosa i saradnje na demokratskim osnovama. To je bio i važan događaj u borbi za mir i ravnopravnu saradnju u Evropi. Slobodna i otvorena razmjena mišljenja na Konferenciji omogućila je prihvatanje dokumenta koji, po našem uvjerenju, ima dugoročan značaj. U prvom redu imam u vidu usvojene principe koji čine osnovu za razvoj plodne internacionalističke saradnje i solidarnosti između komunističkih i radničkih partija, između svih progresivnih snaga.

Konferencija je podstakla raspravu o nizu krupnih pitanja borbe za socijalizam, međusobnih odnosa komunističkih i radničkih partija, njihovih odnosa prema drugim demokratskim i progresivnim partijama i pokretima, borbe naroda zemalja u razvoju i drugim pita-

njima. Mislim da je to vrlo pozitivna stvar. Mi smo uvijek smatrali — a to smo istakli i na Berlinskoj konferenciji da je principijelna javna rasprava o svim pitanjima od interesa za komunističke i radničke partije i razvoj socijalizma neophodna za dalje unapređenje revolucionarne teorije i prakse. Razumije se, ona treba da bude konstruktivna, da vodi unapređivanju međusobnih odnosa, a ne političkim konfliktima. Mi smo protiv diskusija i polemika u kojima se daju razne etikete i dolazi do pojava koje izlaze iz okvira principijelne drugarske rasprave.

Mi želimo da se ravnopravna diskusija među radničkim i uopće progresivnim partijama i pokretima dalje razvija, da obuhvati sva bitna pitanja borbe za društveni progres i socijalizam, za demokratizaciju međunarodnih političkih i ekonomskih odnosa. Od posebnog je značaja aktivnije angažovanje svih socijalističkih i drugih progresivnih snaga u obezbjeđivanju boljeg međunarodnog razumijevanja za probleme zemalja u razvoju. Jer, borba zemalja u razvoju za brži razvitak, za pravednije i humanije odnose u svijetu sve više će davati pečat daljim revolucionarnim preobražajima. Tim pitanjima Savez komunista u narednom periodu treba da posveti još veću pažnju.

Konferencija o bezbjednosti i saradnji u Evropi

Konferencija o evropskoj bezbjednosti i saradnji i njen Završni dokument predstavljaju jedno od vrlo značajnih dostignuća u popuštanju zategnutosti. Jer, oni su plod ravnopravnog pregovaranja i uvažavanja interesa svih učesnica u najbitnijim pitanjima mira, bezbjednosti i saradnje. To je ujedno i dugoročan program izgradnje novih odnosa u Evropi. Međutim, poslije Konferencije u Helsinkiju proces popuštanja kreće se neravnomjerno i protivrječno. Blokovski prilazi pitanjima evropske bezbjednosti i saradnje otežavaju prevazilaženje nasljeđa prošlosti koja su prisutna u političkoj, ekonomskoj, vojnoj i drugim strukturama Evrope. Ne smije se, međutim, izgubiti iz vida da se radi o jednom procesu koji je nastao kao izraz težnji svih naroda Evrope i koji se može održati samo na temeljima boljeg međusobnog razumijevanja, povjerenja i ravnopravne saradnje.

Beogradski sastanak održan je u otežanim međunarodnim uslovima, ali je i pored svih teškoća, potvrdio vitalnost Završnog dokumenta iz Helsinkija i uspio da obezbijedi nastavak ovog procesa. Jugoslavija, kao zemlja domaćin učinila je sve što je mogla da se postignu dobri rezultati. Istovremeno, ona je svojom praktičnom politikom, otvorenošću svojih granica i prijateljskom saradnjom sa

evropskim državama, dala primjer dobre saradnje i odnosa u Evropi, primjer dosljednje primjene u praksi stavova usvojenih u Helsinkiju.

Beogradski sastanak je ustvari bio prva provjera sprovođenja u život Završnog dokumenta. Svako potezjenjivanje rezultata Beogradskog sastanka — čega ima — šteti daljim naporima usmjerenim na jačanje evropske bezbjednosti i saradnje.

I pored toga što su nesvrstane i neutralne zemlje Evrope na Beogradskom sastanku djelovale u atmosferi blokovskog sučeljavanja, one su ispoljile do sada najveći stepen solidarnosti i konstruktivnosti. Zahvaljujući prije svega njihovom angažovanju došlo je i do pozitivnijih stavova o složenim problemima Mediterana i nekim drugim.

Pitanje evropske bezbjednosti i saradnje ne smiju se posmatrati samo kao stvar vlada, već svih naroda Evrope. U njima se izražavaju životni interesi najširih slojeva, radničke klase i svih progresivnih i demokratskih pokreta i snaga ovog dijela svijeta. Zbog toga svako ko bi pokušao da zaustavljanjem tih procesa vrati Evropu u stanje hladnog rata, preuzeo bi na sebe veoma tešku odgovornost.

Krizna žarišta u svijetu

Međunarodne odnose ozbiljno opterećuju krizna žarišta u svijetu. Kriza na Bliskom istoku, u čijem je središtu palestinski problem, svakako je najopasnija. Svojom agresivnom i ekspanzionističkom politikom Izrael i dalje sprečava iznalaženje trajnog i pravednog rješenja, na čemu insistira gotovo čitava međunarodna zajednica. A to se može postići jedino cjelovitim rješavanjem ove krize, i uz učešće svih zainteresovanih strana, uključujući i Palestinsku oslobodilačku organizaciju. Takvo rješavanje neminovno pretpostavlja potpuno povlačenje Izraela sa svih okupiranih arapskih teritorija 1967. godine, ostvarenje nacionalnih prava palestinskog naroda uključujući pravo na sopstvenu državu, kao i osiguranje nezavisnosti i bezbjednosti svih država ovog regiona. Jedan od bitnih preduslova za to je uspostavljanje solidarnosti arapskih zemalja, jer od njihove razjedinjenosti jedino imaju korist Izrael i neprijatelji arapske stvari. Nesvrstane zemlje, aktivnijim uključenjem u napore za rješavanje krize, mogu tu pomoći.

Što se tiče kiparske krize, ni ona se ne rješava. Kao najbolji put Jugoslavija smatra primjenu opšteprihvaćene Rezolucije Generalne skupštine iz 1974. godine, koja zahtijeva miroljubivo sporazumijevanje dvije kiparske nacionalne zajednice, uz dalje angažovanje Ujedinjenih nacija.

U Africi su opasna dva krizna žarišta — na jugu i rogu Afrike. Na jugu Afrike jedino pravo rješenje je puna likvidacija preostalih uporišta kolonijalizma i rasizma, obezbjeđenje nezavisnosti Namibije i Zimbambvea i likvidiranje aparthejda u Južnoafričkoj Republici. U granicama naših mogućnosti, mi dajemo punu podršku i pomoć oslobodilačkim pokretima i aktivnostima OUN za što bitnije rješavanje ovih problema. Na rogu Afrike neophodno je potpuno obustaviti oružane sukobe i mirnim putem postići političko rješenje spornih pitanja, uključujući i Eritreju, na bazi principa Ujedinjenih nacija i organizacije afričkog jedinstva, uz poštovanje nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta svih država na tome području, bez intervencija i miješanja spolja. Mi smo do sada u tom pravcu djelovali i tako ćemo nastaviti.

Uloga nesvrstanih zemalja

Pokret nesvrstanosti postigao je velike uspjehe, zahvaljujući prije svega tome što odražava objektivne životne interese čovječanstva i što je u njegovoj platformi sadržan program izgradnje novih demokratskih međunarodnih odnosa u miru, bezbjednosti za sve i ravnopravnoj saradnji. Kao takav on najdosljednije istupa protiv blokovske podjele, imperijalizma i svih drugih oblika dominacije. Zbog toga pokret nesvrstanosti nije samo moralna snaga, već postaje sve uticajniji svjetski faktor u međunarodnim odnosima bez koga više nije moguće rješavati osnovne međunarodne probleme. Pokret nesvrstanosti je postao takva međunarodna snaga u prvom redu zbog toga što je umio da očuva jedinstvo i solidarnost u osnovnim pitanjima i zajedničkim interesima, svoju širinu i progresivnu orijentaciju kao i svoju stvarnu nezavisnost u odnosu na vojno-političke blokove velikih sila.

Pokret nesvrstanosti se danas suočava sa teškoćama i iskušenjima. Njegovi protivnici na raznim stranama nastoje da ga razjedine i oslabe njegovu akcionu sposobnost, jer u njemu vide glavnu pokretačku snagu svestrane emancipacije naroda i zemalja. Zato i ne prezaju od direktnih pritisaka i napada na njihovu nezavisnost i svakovrsnog miješanja u njihove unutrašnje poslove. Iskorišćavaju se sporovi i nesuglasice između pojedinih nesvrstanih zemalja u cilju raspirivanja konflikata, a svjedoci smo i ratnih sukoba.

Isto tako, izvana se podstiču diferencijacije i podjele na bazi ideoloških, regionalnih, vjerskih i drugih motiva. To su negativne i opasne pojave bez obzira na parole i obrazloženja iza kojih se zaklanjaju njihovi protagonisti. Cilj takvih pokušaja je jasan: teži se

razbijanju pokreta i, u krajnjoj liniji, likvidaciji politike nesvrstanosti kao samostalne međunarodne snage, ili mijenjanju karaktera pokreta nesvrstanosti, vezivanju i podređivanju pokreta tuđim interesima i blokovskoj politici. Oni koji rade na tome ispuštaju iz vida činjenicu da je nesvrstanost danas veoma važan faktor i ovakve svjetske ravnoteže, stabilnosti kakvu danas imamo. Zbog toga pokušaji da se nesvrstane zemlje podijele, odnosno privuku na svoju stranu, neminovno vode i zaoštavanju međunarodnih odnosa u cjelini, a posebno odnosa među blokovima i velikim silama, što potvrđuju i neki nedavni događaji. Progresivni karakter politike nesvrstanosti izražava se u poznatim principima na kojima se zasniva, u ciljevima za koje se bori i u zajedničkom djelovanju nesvrstanih zemalja. Njihovo vještačko dijeljenje na progresivne i konzervativne direktno je upereno protiv takvog njenog karaktera i uloge.

Ja sam čvrsto uvjeren da nesvrstane zemlje mogu da prebrode sve opasnosti i očuvaju jedinstvo koje je u interesu svake nesvrstane zemlje i svih zajedno. Samo udruženi možemo ostvariti zajedničke težnje i postići da svako ostane nezavisan i samostalan u sopstvenom razvoju. Razlike i sukobi se moraju što prije prevazići, jer štete svima nama. Na konferencijama nesvrstanih ne jednom smo istakli neophodnost mirnog rješavanja sporova, u skladu sa našim principima. Ne smijemo u međusobnim odnosima primjenjivati silu i agresiju, ono protiv čega se inače od početka borimo kao jedne od najvećih opasnosti po međunarodne odnose. Svi zajedno moramo uložiti nove napore za iznalaženje odgovarajućeg puta i načina za mirno rješavanje sporova i sukoba u svakom konkretnom slučaju.

Ministarska konferencija nesvrstanih zemalja u Beogradu, pored zadataka koji proističu iz stavova i odluka V konferencije nesvrstanih zemalja, posebnu pažnju mora pokloniti prevazilaženju sadašnjeg stanja. Čitav pokret mora da pomogne rješavanju postojećih sukoba i sporova mirnim putem, u interesu samih tih zemalja, pokreta u cjelini i mira i bezbjednosti u pojedinim regionima i u svijetu.

Sa svoje strane mi ćemo se maksimalno založiti da Ministarska konferencija nesvrstanih zemalja bude uspješna i doprinese solidarnosti i jedinstvu svih nesvrstanih zemalja, njihovoj akcionoj usmjerenosti i ulozi u međunarodnim odnosima.

Međunarodni ekonomski odnosi

Suprotnosti u međunarodnim ekonomskim odnosima su se u posljednjih nekoliko godina u tolikoj mjeri zaoštrile da je to postalo jedno od najvažnijih suštinskih područja borbe za ekonomsku deko-

lonizaciju, borbe protiv same materijalne osnove imperijalizma, neokolonijalizma i svih oblika neravnopravnosti i eksploatacije. I na X kongresu ja sam ukazao na neopravdanost i neodrživost postojećeg sistema međunarodnih ekonomskih odnosa i korjene teškog položaja zemalja u razvoju. Posebno sam istakao da odluke Šestog i Sedmog specijalnog zasjedanja Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, koje je bilo posvećeno pitanjima razvoja i izgradnji novog međunarodnog ekonomskog poretka, treba da posluže kao osnova za prevazilaženje jaza između razvijenih i zemalja u razvoju, i rješavanje akutnih problema svjetske privrede.

Međunarodna zajednica prošla je u međuvremenu kroz ozbiljne teškoće koje su potvrdile da je sadašnji sistem međunarodnih ekonomskih odnosa u potpunosti neadekvatan. Jer, on stalno reproducira takve uslove u kojima zemlje u razvoju ostaju u podređenom položaju i snose najveći teret svih potresa. Isto tako, i samim razvijenim zemljama onemogućava razvoj na stabilnijim i trajnijim osnovama. Prema tome, nepobitno je da se jedino korjenitim mijenjanjem tih odnosa i uspostavljanjem novog međunarodnog ekonomskog poretka mogu usaglasiti interesi svih faktora u svjetskoj privredi i stvoriti osnove za opći prosperitet i unapređenje mira i bezbjednosti u svijetu.

Nesvrstane i zemlje u razvoju posvetile su ovim pitanjima izuzetnu pažnju i iznijele svijetu viziju međunarodnih ekonomskih odnosa kakvi bi trebalo da budu i platformu koja može poslužiti kao osnova svih pregovora i borbe za bolju i srećniju budućnost ljudi.

Činjenica je, međutim, da razvijene zemlje u cjelini nisu pokazale dovoljno političke volje i spremnosti da se značajnije angažuju u rješavanju svjetskih ekonomskih problema, niti da odstupe od svojih privilegovanih pozicija i najužih interesa. U tome je upravo najveća odgovornost najrazvijenijih zemalja. Nezadovoljavajući rezultati i zastoji u pregovorima moraju ozbiljno zabrinjavati. I dalje raste zaduženost zemalja u razvoju. Većina njih se suočava sa velikim teškoćama u platnom bilansu. Cijene njihovih izvoznih proizvoda i, posebno, sirovina su podložne velikim padovima i oscilacijama, dok nove protekcionističke mjere i valutne manipulacije još više pogađaju njihov izvoz. U isto vrijeme, uvoz industrijske robe, opreme i usluga postaje sve skuplji. To se krajnje negativno odražava na zemlje u razvoju, na planove i programe njihovog razvoja.

U kontaktima sa državicima svijeta, mi smo stalno ukazivali na značaj uspostavljanja novog, pravednijeg međunarodnog ekonomskog poretka, ističući da je to u interesu svih zemalja. Čini se da razvijene zemlje, u nastojanju da očuvaju privilegovani položaj,

svome javnom mnjenju prikazuju stvari suviše jednostrano i uprošćeno. Štaviše, govori se da novi ekonomski poredak vodi takvoj preraspodjeli dohotka na svjetskom planu, koja bi izazvala stezanje kaiša u njihovim zemljama, još veću nezaposlenost, porast inflacije i slično. Ispušta se iz vida da bi pravedniji i stabilniji međunarodni ekonomski odnosi, pored pozitivnih posljedica po zemlje u razvoju, otvorili nova tržišta sa ogromnim mogućnostima plasmana robe i usluga industrijski razvijenih zemalja. Ukratko, razvili bi se novi odnosi u razmjeni što mora biti od koristi i razvijenima.

Neki krugovi, umjesto orijentacije na ubrzan razvoj, nude zemljama u razvoju zadovoljavanje takozvanih bazičnih potreba, čime se uopće ne mijenjaju osnove neravnopravnih odnosa, već se u stvari želi zadržati status kvo.

Želim još jednom da istaknem da je svijet, u vezi sa ovim pitanjima, na velikom ispitu. Pravedniji ekonomski odnosi odgovaraju suštinskim interesima radničke klase i razvijenih zemalja, jer je borba protiv eksploatacije, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom planu nedjeljiva.

U svijetu rastuće međuzavisnosti, ekonomska politika svake pojedine zemlje ili grupe zemalja ima i šire međunarodne posljedice. Zato je neophodno da sve zemlje, bez obzira na razlike u društveno-ekonomskim sistemima, najaktivnije učestvuju i doprinose rješavanju međunarodnih ekonomskih problema. Novi međunarodni ekonomski poredak podrazumjeva i razvijanje i proširenje ekonomske saradnje između samih zemalja u razvoju. Na tom planu su postignuti krupni rezultati, a to je još daleko od onoga što je potrebno i moguće. Strategija razvoja zemalja u razvoju oslanja se u prvom redu na sopstvene snage svake zemlje i na što širu ekonomsku i drugu saradnju između njih — bilateralnu, regionalnu i multilateralnu. To je bitan elemenat njihove borbe za novi međunarodni ekonomski poredak. Programi akcije nesvrstanih i zemalja u razvoju trebalo bi da se još brže i svestranije ostvaruju, da stalno jačaju njihova solidarnost i saradnja u zajedničkoj borbi za nove odnose u svijetu.

Problem razoružanja

Problem razoružanja predstavlja jedan od najvažnijih problema koji je najtešnje povezan sa ukupnim razvojem međunarodnih odnosa, naročito sa gledišta međunarodnog mira i bezbjednosti. Zahvaljujući u prvom redu djelovanju nesvrstanih zemalja u svijetu jača

uvjerenje da se međunarodni mir i bezbjednost ne mogu trajno održati na ravnoteži sile, vojnoj moći i blokovskoj podijeljenosti.

Trka u naoružanju sve više poprima globalne razmjere i moglo bi se reći da je mali broj zemalja koje ona na ovaj ili onaj način, nije zahvatila. Ali toj trci u naoružanju — koja postaje sve opasnija zbog uvođenja novih još ubitačnijih sistema oružja — osnovni pečat daje nadmetanje u naoružavanju najvećih vojnih sila, posebno nuklearnih, i vojnih blokova u cjelini.

Dosadašnji naponi međunarodne zajednice na planu razoružanja i zaustavljanja trke u naoružanju nisu dali zadovoljavajuće rezultate. Zbog toga su nesvrstane zemlje, na našu inicijativu, pokrenule sazivanje Specijalnog zasjedanja Generalne skupštine Organizacije ujedinjenih nacija o razoružanju koje je naišlo na jednodušnu podršku i ostalih zemalja, članica Ujedinjenih nacija. Razoružanje danas ne može biti samo stvar velikih sila i blokova. Cijela međunarodna zajednica je zainteresovana za obustavljanje trke u naoružanju koja sve više apsorbira ogromne materijalne, ekonomske i ljudske potencijale, kako razvijenih zemalja tako i zemalja u razvoju. Razumije se, opšte i potpuno razoružanje, pod efikasnom međunarodnom kontrolom, ostaje krajnji cilj kome treba težiti.

Održavanje Specijalnog zasjedanja Ujedinjenih nacija o razoružanju predstavlja veoma značajan korak u nizu pokušaja da se ovaj problem — kao jedno od ključnih pitanja savremenog svijeta — otpočne rješavati na način koji će, uvažavajući postojeće realnosti, postepeno voditi opštem i potpunom razoružanju. To je i prilika da se, u okviru Ujedinjenih nacija, uz učešće svih zemalja, ocijene sadašnje stanje problema razoružanja, bilans dosadašnjih pregovaranja, posljedice i opasnosti trke u naoružanju za proces popuštanja zategnutosti, kao i za ekonomski i društveni razvoj međunarodne zajednice u cjelini. Specijalno zasjedanje već samo po sebi jača ulogu Ujedinjenih nacija na planu razoružanja, a pogotovo ako se usvoje takve mjere razoružanja koje će otvoriti procese stvarnog razoružanja.

Spoljnopolitička aktivnost Jugoslavije

U vremenu od X kongresa SKJ do danas postigli smo velike uspjehe u našoj spoljnopolitičkoj aktivnosti. Aktivnom i dosljednom spoljnom politikom, koja se zasniva na principima nezavisnosti, suvereniteta, teritorijalnog integriteta, nemiješanja, kao i prava svake zemlje i naroda na samostalan razvoj, Jugoslavija je nastojala ne samo da ojača svoju sopstvenu bezbjednost i učvrsti nezavisnu pozi-

ciju u međunarodnim odnosima, već da u što većoj mogućoj mjeri doprinese učvršćenju mira i bezbjednosti u čitavom svijetu. Razvijali smo i unapređivali, na ravnopravnoj osnovi, bilateralnu saradnju sa najvećim brojem zemalja u svim regionima. Dali smo značajan doprinos aktivnostima pokreta nesvrstanih, radu Ujedinjenih nacija, Konferenciji o bezbjednosti i saradnji u Evropi i drugim aktivnostima, u cilju jačanja međusobnog povjerenja među narodima i zemljama, prevazilaženja blokovske podijeljenosti i stvaranje novih i pravednijih odnosa u svijetu. Nastavili smo da pomažemo i podržavamo oslobodilačke pokrete, kako bi se što uspješnije i do kraja likvidirao kolonijalizam i svako strano potčinjavanje naroda i zemalja. Doprinosili smo rješavanju kriznih žarišta i drugih aktuelnih međunarodnih problema, prije svega u okviru pokreta nesvrstanošti, ali i neposredno kada god smo bili u mogućnosti da to učinimo.

Ugled koji je socijalistička i nesvrstana Jugoslavija stekla u svijetu svojom principijelnom angažovanom spoljnom politikom toliki je da naša zemlja predstavlja veoma aktivan i uticajni faktor u međunarodnim odnosima, čiji se glas i mišljenje sve češće čuje i uvažava.

Mi stalno proširujemo razmjenu mišljenja sa odgovornim državicima i vladama velikih sila i mnogih drugih država. Cijeneci naša iskustva, oni često traže naša mišljenja o rješavanju gorućih pitanja. Za jednu relativno malu zemlju kao što je Jugoslavija, to predstavlja veliko priznanje njenoj međunarodnoj politici. Ali to je i obaveza da tako radimo i ubuduće kad god smatramo da treba iznijeti naša gledišta i pomoći da se prevazilaze sporovi i sukobi i na principijelan miroljubiv način rješavaju otvoreni problemi.

Naša saradnja sa socijalističkim zemljama je vrlo razvijena i plodna. Ona je u stalnom usponu, stalno se unapređuje u duhu principa za koje smo se uvijek zalagali u odnosima među socijalističkim zemljama. Isto tako, saradnja Jugoslavije sa zemljama Zapada razvija se uspješno, na osnovama međusobnog uvažavanja i u obostranom interesu.

Međutim, u oblasti ekonomske saradnje sa zemljama Evropske ekonomske zajednice došlo je do zaoštavanja nekih problema. Sa svoje strane mi ulažemo sve potrebne napore da se ti problemi riješe, a to očekujemo i od naših partnera.

Prijateljski odnosi naše zemlje sa nesvrstanim i ostalim zemljama u razvoju zasnivaju se na zajedničkim opredjeljenjima i zajedničkoj borbi za ostvarenje ciljeva usvojenih na konferencijama nesvrstanih zemalja i zemalja u razvoju. Ti odnosi se razvijaju na bazi

solidarnosti, razumijevanja i povjerenja. Mi moramo nastojati da još više unapredimo ekonomsku, naučnu, kulturnu i druge oblike saradnje sa tim zemljama, jer ona, u cjelini gledano zaostaje za političkim odnosima. Odnosima sa susjednim zemljama poklanjali smo izuzetnu pažnju, što je uvijek bio jedan od prioriteta naše spoljne politike. U cjelini gledano, ti odnosi su se razvijali dosta uspješno. Zaključenje Osimskih sporazuma sa Italijom zauzima posebno mjesto u razvoju dobrosusedskih odnosa i predstavlja primjer jačanja povjerenja i zbližavanja među zemljama i narodima, kao i uspješnog sprovođenja u život Završnog dokumenta iz Helsinkija. Sa nekim susjednim zemljama saradnja bi bila još uspješnija kada bi njihove vlade sa više spremnosti prišle rješavanju nekih otvorenih pitanja, naročito onih koja se tiču položaja naših nacionalnih manjina. Poznato je danas širom svijeta da se u Jugoslaviji sprovodi politika pune ravnopravnosti naroda i narodnosti. Mi s pravom očekujemo da se poštuju nacionalna prava dijelova naroda Jugoslavije koji žive u drugim zemljama. Na nacionalne manjine mi gledamo kao faktore povezivanja, uzajamnog razumijevanja i dobrosusjedske saradnje. U odnosu prema njima, mi vidimo mjerilo odnosa prema našim narodima i našoj zemlji uopšte.

Misao i praksa Saveza komunista Jugoslavije sastavni je dio procesa socijalističkog preobražaja svijeta. Otvoren prema svim strujanjima napredne, marksističke misli, Savez komunista je veoma angažovani učesnik borbe za progresivne društvene preobražaje u svijetu. Svoj doprinos ostvarivanju historijske misije radničke klase Savez komunista Jugoslavije daje prije svega, razvijanjem socijalističkog samoupravljanja u našem društvu, a isto tako, i svojom borbom za jačanje, na demokratskim osnovama, saradnje i solidarnosti svih društvenih i političkih snaga koje se bore za mir, demokratiju, progres i socijalizam.

Mi se nalazimo u prvim redovima borbe socijalističkih snaga u svijetu. U granicama svojih mogućnosti, pružamo svestranu podršku svim demokratskim, naprednim i oslobodilačkim težnjama naroda i zemalja. Savez komunista Jugoslavije ostvaruje široku i plodnu saradnju sa komunističkim, socijalističkim, socijal-demokratskim i drugim progresivnim partijama i pokretima. Sa takvom saradnjom mi ćemo nastaviti i ubuduće. Njegova iskustva i dostignuća prisutna su u progresivnim društvenim i političkim procesima u svijetu. Ti procesi stalno potvrđuju ispravnost naših opredjeljenja.

Dosljednom politikom nesvrstanosti i ravnopravne saradnje mi smo ojačali položaj i bezbjednost Jugoslavije. Međunarodni položaj

naše zemlje danas je čvršći nego ikad ranije. To, naravno, nije rezultat samo uspješne spoljne politike, već i veoma stabilne unutrašnje situacije i čvrstine jugoslovenskog društvenog bića. Naša spoljna i unutrašnja politika proističu jedna iz druge, jer se zasnivaju na istovjetnim principima, među kojima je u prvom redu ravnopravnost naših naroda i narodnosti. Uspješnu spoljnu politiku možemo voditi samo pod uslovom stalnog unapređenja socijalističkih društvenih odnosa na osnovama samoupravljanja i daljeg razvoja socijalističke demokratije. Prema tome naša spoljnopolitička aktivnost odvija se na najširim društvenim osnovama, i na tom polju naši radni ljudi imaju odlučujuću riječ. Oni su, dakle, u svakom pogledu gospodari svoje sudbine i samostalnog razvoja. Utoliko više izgledaju besmislena razna nagađanja o budućnosti Jugoslavije. Ona ostaje takvom kakvu su je izgradili i kakvu grade njeni narodi i narodnosti.

II

Materijalni razvoj i društveno-ekonomski odnosi

Naša socijalistička zajednica je i u periodu između dva kongresa nastavila da uspješno razvija svoju materijalnu osnovu i da sve potpunije i sve doslednije unapređuje socijalističke samoupravne odnose. Zahvaljujući naporima radničke klase i radnog seljaštva, kao i aktivnostima Saveza komunista i drugih organizovanih socijalističkih snaga mi, iz godine u godinu, postizemo krupne rezultate i u materijalnom i u društvenom razvoju. Takav razvoj je najbolja potvrda opravdanosti našeg puta i nepokolebljivog opredjeljenja za samoupravni socijalizam.

Osnovni rezultati razvoja između dva kongresa

Uspješno se razvijala, prije svega, industrija kao osnovna i vodeća oblast u ukupnom privrednom razvoju. Tempo njenog razvoja je i dalje brz. Za četiri posljednje godine industrijska proizvodnja je povećana za jednu trećinu, tako da danas za jedan mjesec daje više nego prije trideset godina za cijelu godinu. To su stalno pratile promjene u pravcu sve modernije tehnike i tehnologije, sve kvalifikovanijeg i stručnijeg rada. Danas proizvodimo kvalitetne i raznovrsne proizvode, koji zadovoljavaju rastuće potrebe naših ljudi, a dobrim dijelom i zahtjeve svjetskog tržišta.

I u poljoprivredi postižemo izvanredne rezultate. Prošle godine, na bazi vrlo visokih prinosa, ostvarili smo rekordnu proizvodnju kukuruza, šećerne repe i suncokreta, kao i visoku proizvodnju pšenice. Danas su naši poljoprivrednici u mogućnosti da proizvedu dovoljno osnovnih proizvoda za ishranu stanovništva, pa i znatnije količine za izvoz. Jer, naša zemlja raspolaže velikim prirodnim bogatstvima potrebnim za napredak poljoprivrede. Imamo i dovoljno sposobnih poljoprivrednika i stručnjaka, dobru vlastitu poljoprivrednu mehanizaciju, razvijenu agrohemiju i značajne druge proizvodne kapacitete na društvenim i individualnim gazdinstvima. Sve to, uz dalje razvijanje samoupravnih odnosa, čini dobru osnovu za još uspješniji razvoj poljoprivrede i sela.

I u nizu drugih privrednih i društvenih djelatnosti postignuti su dobri rezultati, kao, na primjer, u građevinarstvu, turizmu, saobraćaju, zatim u školstvu, zdravstvu itd. Uz mnogo napora, pa i odricanja naših radnih ljudi, takorekuć svakoga dana završavaju se nove škole, bolnice i drugi objekti društvenog standarda, modernizuju i izgrađuju novi putevi i pruge, kao i drugi privredni objekti.

Stalno jačanje materijalne osnove — pri čemu je broj zaposlenih povećan za blizu 850 hiljada u posljednje četiri godine — doprinijelo je da naši ljudi bolje i bogatije žive. Povećana je njihova kupovna moć za skoro jednu četvrtinu. Masovna proizvodnja dobara i snabdjevenost tržišta sve više odgovaraju potrebama naših građana. Po izboru i kvalitetu roba, koje se nude u našim trgovinama, danas ne zaostajemo mnogo za onima iz razvijenog dijela svijeta.

Naše društvo je u proteklom periodu postiglo velike uspjehe i u podizanju opšteg nivoa znanja i stručnosti radnih ljudi. Sve značajnije mjesto i ulogu imaju kvalifikovani radnici i stručnjaci, koji danas čine preko 60 odsto zaposlenih. Njihova znanja i sposobnosti, uz sve veće angažovanje moderne tehnike i tehnologije, u mnogim našim kolektivima daju rezultate kakvi se postižu u razvijenim privredama. U nekim oblastima nauke i drugog stvaralaštva ostvareni su vrhunski dometi. Dovoljno je da samo podsjetim na izuzetne rezultate naših poljoprivrednih instituta u osvajanju novih sjemenskih sorti pšenice, kukuruza i suncokreta, koje daju rekordne prinose, kakvi se postižu rijetko gdje u svijetu. Zapažene uspjehe ostvarili smo i u tehnici građenja kao i u nekim drugim oblastima. Zato nije slučajno što mnoge naše organizacije sa uspjehom nastupaju u inostranstvu, izvide građevinske radove, unapređuju poljoprivrednu proizvodnju itd.

Ovakav brz razvoj i svestran napredak ostvaruje se u svim našim republikama i pokrajinama. U manje razvijenim republikama

i na Kosovu, naporima radnih ljudi ovih područja i uz pomoć cijele zajednice, ostvaruje se njihov ubrzani razvoj.

Mi takođe možemo biti zadovoljni i sa ostvarivanjem osnovnih zadataka, koje smo sebi postavili na Desetom kongresu u pogledu daljeg razvijanja društveno-ekonomskih odnosa na osnovama samoupravljanja. U tome su ostvarene kvalitativne promjene. Sada radnici u udruženom radu sve potpunije i uspješnije ostvaruju položaj slobodnih i ravnopravnih upravljača svojim radom i uslovima i rezultata svog rada. Ustav i Zakon o udruženom radu postali su snažno oružje u njihovoj borbi protiv još uvek prisutnih otpora razvoju samoupravljanja, protiv tehnokratizma i birokratizma i drugih sličnih tendencija i pojava suprotnih samoupravljanju i društvenoj svojini. Sada se ti otpori, tendencije i pojave lakše i uspješnije savlađuju, a samoupravni položaj radnika stalno jača.

Na ovoj osnovi snažno je afirmisano odlučivanje radnika u osnovnim organizacijama udruženog rada o pravima koja im neotuđivo pripadaju. Ličnim izjašnjavanjem i putem svojih delegacija i delegata, oni neposredno uređuju međusobne odnose u radu i u različitim oblicima udruživanja rada i sredstava. Dohodak, kao osnova njihovog materijalnog položaja i njihovih društveno-ekonomskih i drugih samoupravnih prava, sve više podstiče racionalno odlučivanje, samoupravno udruživanje rada i sredstava i usklađivanje planova rada i razvoja. Putem slobodne razmjene rada radnika u materijalnoj proizvodnji i radnika u društvenim djelatnostima uključuju se sve više i ove djelatnosti u jedinstven sistem udruženog rada. Time se u sve većoj mjeri ukida posredovanje države u ovim odnosima.

Isto tako snažno su se afirmisali samoupravno sporazumijevanje i društveno dogovaranje kao oblik demokratskog usklađivanja različitih interesa, kao oblik zajedničkog i ravnopravnog odlučivanja. Na ovoj osnovi i, posebno, dogovaranjem republika i pokrajina, uspješno se rješavaju i najsloženija pitanja od zajedničkog interesa za sve naše narode i narodnosti. To jača njihovu ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo, i doprinosi razvoju naše socijalističke samoupravne zajednice.

Dostignuti razvoj socijalističkih samoupravnih odnosa i proizvodnih snaga zemlje pružaju nam mogućnosti da još uspješnije idemo naprijed. Imamo sve uslove da dalje razvijamo naš društveno-ekonomski i politički sistem, da izgrađujemo modernu privredu i da životni standard naših ljudi podižemo na sve viši nivo.

Razumije se, to neće ići lako. I dalje će to zahtijevati zalaganje svih naših radnih ljudi, svestrano angažovanje komunista i svih dru-

gih subjektivnih socijalističkih snaga. Mi ćemo se i ubuduće suočavati sa raznim teškoćama i problemima. Njihovo savlađivanje zavisice, prije svega, od nas samih. Ako budemo činili sve što treba, uspjesi neće izostati.

U tom pogledu moramo izvući pouke iz proteklog perioda. Jer, sve zadatke koje smo postavili na Desetom kongresu mi nismo do kraja realizovali. Nismo to realizovali zbog toga što smo i u ovom periodu pravili propuste i ponavljali neke greške, i pored toga što smo na njih mnogo puta ukazivali. Neki najaktuelniji privredni problemi, koje sada moramo da rješavamo, mogli su biti manje oštri i složeni da nije bilo propusta i ponavljanja grešaka.

Podizanje produktivnosti rada — ključno pitanje daljeg napretka

Tako naše društvo ima sve uslove za brzo podizanje produktivnosti rada, pa ipak smo u tome posljednjih godina imali usporavanja i zastoja, što je u dobroj mjeri posljedica slabosti koje smo mogli otkloniti. Stalno podizanje produktivnosti rada je jedna stvarna osnova cjelokupnog ekonomskog uspona, jačanja materijalnog i socijalnog položaja svakog pojedinca i uspješnog rješavanja mnogih suštinskih pitanja razvoja društva. Naš samoupravni sistem, dostignuti nivo tehničke opremljenosti rada, kao i sposobni kadrovi, pružali su sve mogućnosti da u tome postignemo veći napredak. Ali mi to nismo iskoristili, što ubuduće ne smijemo dozvoliti. Jer, zastoj u podizanju produktivnosti rada postaje kočnica daljeg svestranog napretka.

Razumije se, produktivnost rada ne zavisi samo od stanja i odnosa u radnim kolektivima. Ona zavisi i od cjelokupne društvene organizovanosti privrednog života, efikasnosti u donošenju odluka, dogovaranju i sporazumijevanju, i naročito od dosljednog sprovođenja dogovorenog. U našoj svakodnevnoj praksi ima dosta sporosti, nesprovođenja dogovorenog, ima ponašanja i rada na stari način. Zajednički dogovori i sporazumi moraju dobiti snagu zakona. To treba, uz punu odgovornost, da postane pravilo ponašanja svih, od radnika u osnovnoj organizaciji do organa Federacije.

U cilju podsticanja veće produktivnosti rada, pred nama je važan zadatak da unapređujemo sistem raspodjele prema radu, tako da to postane glavni podstrek kako produktivnosti, tako i uspješnijem upravljanju i efikasnijem poslovanju uopće. Sada se na tome dosta radi. Ali moramo i tu energičnije savlađivati otpore i uklanjati slabosti. Ne smijemo trpiti uravnilovku, kao što ne smijemo dozvoliti ni ne-

opravdane razlike iza kojih ne stoji odgovarajući radni doprinos i koje se pretvaraju u privilegije na račun drugih. Takvim tendencijama i pojavama moramo stati na put. One izazivaju opravdano nezadovoljstvo radnika i nanose nam društvene i političke štete.

Velike rezerve za podizanje produktivnosti rada leže u udruživanju rada i sredstava, u korišćenju prednosti jedinstva jugoslovenskog tržišta i unapređenju sistema socijalističkog samoupravnog planiranja. U tom cilju mi se moramo odlučno boriti protiv svih vidova zatvaranja i autarhije, bilo da su u pitanju pojedine organizacije bilo uže ili šire društveno-političke zajednice. Sve prepreke samoupravnom udruživanju rada i sredstava moramo energično otklanjati. To mora biti naša stalna briga i jedan od osnovnih zadataka.

Planovi i programi razvoja moraju biti realni i ekonomski opravdani, i uvažavati kako interese organizacija udruženog rada i pojedinih društveno-političkih zajednica, tako i društva u cjelini. U tom cilju neophodno je da radne organizacije i društveno-političke zajednice usklađuju svoje planove na samoupravnoj osnovi i da se striktno pridržavaju dogovorenog.

Mi i dalje mnogo investiramo, što je dobro. Nije, međutim, dobro što ima i nerentabilnih ulaganja, koja ne obećavaju prođu na domaćem i inostranom tržištu. Do neopravdanog dupliranja kapaciteta i drugih neracionalnih investicija, obično dolazi onda kada se odlučuje mimo radnika, dakle onih koji će u stvari neposredno i najviše osećati posljedice toga. U takvoj situaciji nije čudo što su nam kapaciteti nedovoljno iskorišćeni, što neke organizacije imaju problema sa plasiranjem svojih proizvoda, što posluju sa gubicima, gomilaju zalihe, i slično. Sve to umanjuje produktivnost ukupnog društvenog rada i mogućnosti našeg ukupnog napretka. Za sprečavanje i otklanjanje ovih i drugih slabosti u oblasti investicija moramo više koristiti samoupravno sporazumijevanje i društveno dogovaranje o programima razvoja i podjeli rada unutar zemlje. Treba voditi računa da se mijenjanje privredne strukture može uspješno ostvarivati ne samo izgradnjom novih objekata, nego i rekonstruiranjem, proširivanjem i modernizovanjem postojećih. Treba uvijek dobro ocijeniti kad je cjelishodnije ići ovim putem, a kad je neophodno podizati nove kapacitete. Pri tome se ne smijemo povoditi za trenutnom konjunkturu. Moramo stalno imati u vidu potrebu takvog razvoja koji osigurava najbrži napredak našeg društva i bolji život radnog čovjeka.

Moramo, takođe, istrajati u nastojanjima da se obezbijede odgovoran odnos prema radu i društvenim sredstvima, bolje korišćenje

radnog vremena, štednja društvenih sredstava uopće. Poseban značaj imaju stimuliranje znanja, primjena naučnih i tehničkih dostignuća, i prilagođavanje naučnoistraživačkog rada potrebama privrede. Potrebno je što više podsticati novatorstvo i racionalizatorstvo. Upravo u našem sistemu oni mogu i moraju više dolaziti do izražaja.

Uspješnim izvršavanjem zadataka koji se tiču povećanja produktivnosti rada i efikasnosti poslovanja lakše se mogu rješavati i oni problemi koji sada remete i otežavaju našu ekonomsku situaciju. Mislim, prije svega, na dva izuzetno značajna aktuelna problema: nepovoljna kretanja u oblasti ekonomskih odnosa sa inostranstvom i poremećenu stabilnost privrednih tokova u zemlji.

Borba za stabilnija i skladnija ekonomska kretanja

Razvijanju ekonomskih odnosa sa inostranstvom i jačanju stabilnosti u našim unutrašnjim ekonomskim kretanjima mi smo i do sada poklanjali pažnju, imajući u vidu njihov značaj za naš opšti materijalni i društveni razvoj. Preduzimali smo mjere da se negativne tendencije u tim odnosima suzbijaju. U tome smo imali izvjesnog uspjeha, ali nismo učinili sve što smo morali. Tu smo zadatke Desetog kongresa najmanje uspješno ostvarili.

Problemi u ekonomskim odnosima sa inostranstvom jednim dijelom su posljedica objektivnih okolnosti i djelovanja određenih spoljnih faktora. Kao zemlja u razvoju, mi imamo velike potrebe za uvozom koji još nismo u stanju da pokrijemo ekonomski cjelishodnim izvozom. Zato se do određene mjere moramo zaduživati u inostranstvu, odnosno još neko vrijeme računati sa deficitom u platnom bilansu. Ali, taj deficit mora ostati u određenim granicama. Međutim, tendencije u ekonomskoj razmjeni sa inostranstvom, naročito u prošloj i ovoj godini, nisu povoljne. Ako ih ne bismo suzbili, suočili bismo se sa mnogim novim teškoćama, što bi ozbiljno usporilo naš razvoj.

Uzroci ovome su djelimično u usporavanju privredne aktivnosti u inostranstvu, u protekcionističkom zatvaranju tržišta pojedinih zemalja, manipulisanju valutnim kursovima, i u sličnim pojavama, što sve otežava naš izvoz i poskupljuje uvoz. Ali, kao što sam već rekao, oni su i u našim vlastitim slabostima koje moramo energičnije otklanjati.

Neke slabosti u sistemu ekonomskih odnosa sa inostranstvom uočili smo već ranije i zato smo sada u nizu zakona, dali nova rješenja koja treba da doprinesu otklanjanju tih slabosti. Suština pro-

mjena je u tome da se značajni poslovi i odgovornosti prenose sa državne administracije na organizacije udruženog rada, da se obezbjeđuje njihov zajednički i organizovan nastup na inostranim tržištima i da se povećava neposredna odgovornost republika i pokrajina za platni bilans zemlje. To će biti važno sredstvo uklanjanja slabosti u ovom sistemu.

Naravno, to nije sve što treba učiniti, jer mnoge teškoće i problemi u ovoj oblasti nastaju i iz drugih uzroka. Na primjer, mi smo se suviše orijentisali na proizvodnju koja zavisi od uvoza i od inostrane tehnologije, pa uvozimo i ono što bismo mogli sami ekonomski cjelishodno proizvoditi. Mi smo zaključili da ćemo, između ostalog i zbog toga, mijenjati strukturu proizvodnje, ali u ostvarivanju tih zaključaka idemo sporije nego što bismo mogli i morali. U tom pogledu treba učiniti odlučujući zaokret u našoj proizvodnoj i investicionoj orijentaciji. Takođe je neophodno podsticati i razvijati sopstvenu tehnologiju.

To nikako ne znači da ćemo se zatvarati prema svjetskom tržištu. Naprotiv, treba da iskoristimo sve prednosti koje nam pruža uključivanje u međunarodnu podjelu rada. To je bitan uslov našeg razvoja. Ali, u vezi s tim treba svestrano proučiti našu spoljnotrgovinsku orijentaciju, od tržišta do tržišta, u zavisnosti i od politike drugih zemalja. Sada je najveći dio naše spoljne trgovine vezan za tržište Zapada, a pri tome ne nailazimo uvijek na dovoljno razumijevanja kod naših najvećih partnera, pa je deficit sa tim područjem gotovo nepodnošljiv. Mi moramo gledati svoje dugoročne interese i više se orijentisati na tržišta gdje izvozom možemo pokriti najveći dio uvoza. Sa posebnom pažnjom moramo razvijati ekonomsku saradnju sa zemljama u razvoju, gdje još nisu ni izdaleka iskorišćene sve mogućnosti.

Razumije se, za uspješno nastupanje na bilo kojem inostranom tržištu, moramo biti konkurentno sposobni. Za to je bitan uslov, prije svega, stalno podizanje produktivnosti rada u cilju smanjivanja razlika u odnosu na razvijenije ekonomije, kako bismo sve više smanjivali odlijevanje jednog dijela našeg dohotka u inostranstvo. Neke naše organizacije su postigle takvu produktivnost koja im je omogućila uspješan prodor na međunarodno tržište. Ali, to bi morao da postiže sve veći dio naše privrede.

Međutim, mi bismo već i na osnovu sadašnje produktivnosti rada mogli postići znatno veću konkurentsku sposobnost na svjetskom tržištu, ako bismo imali sređenije odnose u našoj privredi. Mnoge teškoće i u ekonomskim odnosima sa inostranstvom, posebno u iz-

vozu, proističu iz toga što, u uslovima inflacije rastu unutrašnje cijene i troškovi proizvodnje, što nam neki kapaciteti nisu iskorišćeni, što je privreda opterećena velikim obavezama, što nam je pretjerano visoka opća i zajednička potrošnja. I pretjerane investicione ambicije vrše takođe pritisak na cijene i platni bilans. Protiv svega toga moramo se odlučno boriti.

Na remećenje stabilnosti naše privrede uticali su i određeni spoljni faktori. Ali za to su odlučujući unutrašnji razlozi. Oni su, prije svega, u još uvijek nesavladanim ostacima starih odnosa u našem sistemu, u ponašanju mnogih koje ne odgovara prirodi socijalističkih samoupravnih odnosa. Još uvijek ima pojava da su novi odnosi samo formalno uspostavljeni. Stvarne odluke, naročito o uslovima sticanja i raspodjeli dohotka, često se donose mimo radnika u osnovnim organizacijama, ili samo uz njihovu formalnu saglasnost bez potpunog informisanja radnika o stvarnom značaju i posljedicama odgovarajućih odluka. Na taj način odvaja se odlučivanje od neposredne ekonomske odgovornosti za donesene odluke a vezivanje odlučivanja i odgovornosti je upravo osnova efikasnosti sistema samoupravljanja. Otuda i prekomjerna potrošnja na račun reproduktivne sposobnosti privrede, pretjerano oslanjanje na kredit, prebacivanje poslovnih rizika na društvo kao cjelinu i druge pojave koje izazivaju inflaciju i rast cijena.

U uslovima inflacije, na primjer, dohodak organizacija udruženog rada više zavisi od stihijnog kretanja cijena i od mjera organa društveno-političkih zajednica, nego od produktivnosti rada i pravilne proizvodne orijentacije. To slabi zainteresovanost radnika da lične dohotke stiču na načelima raspodjele prema radu i pothranjuje tendencije uravnilovke. U takvim uslovima nema ni planiranja na duži rok. Odluke koje objektivno imaju dugoročna dejstva ne rijetko se donose na osnovu trenutnih situacija i kratkoročnih računica. Zato je inflacija veliko zlo koje se mora odlučno suzbijati, odnosno, u najmanju ruku, svesti na mjeru koja omogućuje neophodnu društvenu kontrolu nad osnovnim tokovima društvene reprodukcije.

Mi se, naravno nismo ni do sada prepuštali stihiji inflacije. Preduzimane su određene mjere i akcije koje su dale pozitivne efekte. I pored mnogih pritisaka na rast cijena, uspijevali smo da taj rast držimo u određenim granicama. Zahvaljujući, prije svega samoupravnim snagama u udruženom radu i djelovanju svjesnih socijalističkih snaga, kao i mjerama ekonomske politike, nije došlo do šire lančane reakcije negativnih tendencija koje rađa inflacija. Podsticaj pozitivnoj orijentaciji radnika dao je naročito Zakon o udruženom radu.

Tako je sama praksa samoupravljanja pokazala da su jačanje samoupravnog položaja radnika i razvijanje sistema socijalističkih odnosa u cjelini, jedino pravo rješenje, koje ne suzbija samo spoljne manifestacije poremećenih odnosa, nego otklanja i njihove osnovne uzroke.

Jasno je da se poremećeni odnosi ne mogu promijeniti preko noći. Treba, naime, mijenjati i materijalne odnose, što traži i vremena i napora.

Naš osnovni zadatak je, dakle, da se u praksi što potpunije ostvari onakva samoupravna pozicija radnika kakvu smo, Ustavom i Zakonom o udruženom radu, utvrdili kao osnovu našeg cjelokupnog socijalističkog samoupravnog sistema. Njegovo izvršenje kao i odlučno suzbijanje svih otpora treba da bude djelo prije svega samih radnika, a komunisti moraju biti na čelu te borbe.

Radnici u osnovnim organizacijama moraju stvarno ovladati cjelokupnim dohotkom. To podrazumijeva i njihov odgovoran odnos prema dohotku kao društvenoj svojini i samoupravno sporazumijevanje sa radnicima drugih osnovnih organizacija o zajedničkim osnovama i mjerilima sticanja i raspodjele dohotka. U tome značajnu ulogu, u interesu cijele radničke klase, mora odigrati sindikat, kao inicijator i učesnik ovog sporazumijevanja i kao nosilac klasne politike u ovoj oblasti.

Radnici u osnovnim organizacijama moraće takođe, u sopstvenom i u opštem interesu, udruživati svoj rad i sredstva s radom i sredstvima u drugim organizacijama. Međutim, i odlučivanje o zajedničkom radu i udruženim sredstvima mora ostati u njihovim rukama. I tu je nužno, da na samoupravnoj osnovi, regulišu međusobna prava, obaveze i odgovornosti. To ima presudan značaj za uspješno odvijanje procesa proširene reprodukcije i za kontrolu radnika nad cjelinom toga procesa. Moramo se zato odlučno založiti za dosljedno ostvarivanje ustavnih načela o minulom radu.

U vezi s tim neophodno je izvršiti korjenite promjene i u oblasti kreditnog, bankarskog i monetarnog sistema, kojima se još uvijek od radnika otuđuje odlučivanje o dohotku i društvenim sredstvima uopće. Te promjene, ne smijemo više odlagati.

Ovladavanje radnika cjelokupnim dohotkom znači da i izdvajanje dijela dohotka za zadovoljavanje zajedničkih i općih društvenih potreba mora biti pod njihovom kontrolom. Istina, Ustavom su data ovlaštenja društveno-političkim zajednicama, da mogu utvrđivati obavezu izdvajanja sredstava za zajedničke i opće društvene

potrebe. Ali, pod uslovom da to ne dovede u pitanje ulogu udruženog rada kao osnovnog nosioca proširene reprodukcije. Međutim, taj uslov se ne respektuje dovoljno i privreda se opterećuje raznim obavezama preko Ustavom utvrđene granice. Ubuduće moramo strogo voditi računa o tome da i lična, i zajednička, i opća potrošnja ostanu u granicama naših mogućnosti, da ne idu na račun reproduktivne sposobnosti privrede. Taj zadatak ćemo utoliko lakše rješavati ukoliko se rast dohotka bude više zasnivao na povećanju produktivnosti rada.

Povećanje produktivnosti rada predstavlja, dakle, i ovdje, kao i u rješavanju problema ekonomskih odnosa sa inostranstvom, bitnu pretpostavku uspješnog postizanja potrebnog sklada u društvenoj reprodukciji. Taj krupni zadatak treba da postane prva briga svih.

Razumije se, ubuduće moramo poklanjati svu potrebnu pažnju i pitanju zapošljavanja. U tom pogledu ostvareni su osnovni zadaci koje smo postavili na Desetom kongresu. Međutim, nezaposlenost je i dalje ozbiljan ekonomski, socijalni i politički problem, koji moramo organizovano i sistematski rješavati. Mi za to imamo mogućnosti. Ali, te mogućnosti treba prvenstveno koristiti za zapošljavanje proizvodnih radnika, a ne za povećanje broja administrativnog osoblja, što je u posljednje vrijeme uzelo maha. Posebnu pažnju treba posvetiti zapošljavanju mladih kvalifikovanih radnika i stručnjaka.

Posljednjih godina, sa privremenog rada u inostranstvu vraća se godišnje šezdeset do osamdeset hiljada radnika. Dobro je da se naši radnici vraćaju. Mi to i želimo. Međutim, moramo ulagati još više napora da se oni zapošljavaju tako da se omogući korišćenje znanja i iskustva koja su stekli u modernim fabrikama vani. Značajno je isto tako, da stvaramo uslove da naši radnici najracionalnije ulažu svoje uštedevine koje su tamo teškim radom zaradili. U tome je veliki interes i odgovornost društveno-političkih zajednica, a posebno općina. Zajedničkim akcijama na ovom planu, a naročito udruživanjem sredstava, mogu se brže i efikasnije rješavati i neki problemi razvoja u nedovoljno razvijenim općinama.

Mi ubuduće treba brže da stvaramo uslove i za razvoj zanatstva i drugih vidova uslužnih djelatnosti, u čemu smo sada jako deficitarni. Pri tome, moramo prevazilaziti shvatanja koja u svakom privatnom radu vide opasnost za socijalizam. Razumije se, treba suzbijati negativne pojave i ponašanja do kojih dolazi u ovoj oblasti.

Kad je riječ o proširivanju mogućnosti za zapošljavanje, treba da imamo u vidu mogućnosti koje za to pruža pravilna politika u preobražaju poljoprivrede i sela. Naravno, u razvoju poljoprivrede

naš prvenstveni zadatak mora i dalje biti unapređenje krupne, visokoproduktivne proizvodnje na društvenim gazdinstvima. Ali, istovremeno treba stvarati uslove za unapređivanje proizvodnje na individualnom sektoru, prije svega putem zadruga i kooperacije. Potrebno je da se u seoskim naseljima još brže grade manji prerađivački kapaciteti, zanatske radionice, turistički objekti i slično. Sve će to pozitivno uticati na povećanje zaposlenosti seoskog stanovništva i smanjiti pritisak na zapošljavanje u gradovima.

Rješavanje aktuelnih problema o kojima sam posebno govorio, kao i izvršavanje svih drugih zadataka našeg materijalnog i društvenog razvoja, mora se odvijati, prvenstveno na prioritetnim pravcima razvoja i na svim područjima. Pri tome je neophodno dosljedno sprovoditi politiku bržeg razvoja nedovoljno razvijenih republika, i posebno Pokrajine Kosovo. U dosadašnjem razvoju ovih područja stvorena je značajna materijalna osnova — objekti infrastrukture, industrijski i drugi proizvodni kapaciteti, kao i znatan potencijal kvalifikovanih i stručnih kadrova. To predstavlja garanciju da će se u narednom periodu, naporima radnih ljudi ovih područja i uz pomoć cijele zajednice — posebno širim udruživanjem i povezivanjem privrede razvijenijih i ovih područja — postići dalji uspjesi u njihovom bržem razvoju.

III

Politički sistem socijalističke samoupravne demokratije

Poslije Desetog kongresa, Savez komunista Jugoslavije je posvetio veliku pažnju pitanjima praktičnog funkcionisanja i usavršavanja našega društveno-političkog sistema, naše socijalističke samoupravne demokratije. Htio bih, prije svega, da istaknem da smo u ovom periodu sa uspjehom ostvarivali preobražaj političkog sistema u skladu sa razvojem samoupravnih produkcionih odnosa. Taj proces smo započeli 1971. godine ustavnim amandmanima. Donošenjem Ustava SFRJ, utvrđeni su, u saglasnosti sa našim revolucionarnim ciljevima i tekovinama, i novi oblici političkog odlučivanja. Zakonom o udruženom radu i drugim sistemskim zakonima otvorene su najšire mogućnosti za praktično ostvarivanje vladajućeg položaja radničke klase i radnih ljudi u društvenoj reprodukciji, u vršenju funkcija vlasti i upravljanju drugim društvenim poslovima.

Delegatski sistem — osnova i oblik neposredne socijalističke demokratije

Neposredno učešće radnih ljudi i građana u rješavanju svih društvenih pitanja predstavlja suštinu naše socijalističke samoupravne demokratije. To mi ostvarujemo u prvom redu kroz delegatski sistem. Taj sistem omogućuje da se inicijativa miliona ljudi izrazi kao stvaralačka društvena snaga. Širinu neposrednog učešća radnih ljudi u odlučivanju o društvenim poslovima, putem delegatskog sistema, najbolje pokazuje činjenica da je na nedavnim izborima za članove delegacija izabrano gotovo dva i po miliona građana. Ako imamo u vidu i članove organa samoupravljanja u organizacijama udruženog rada i u radnim zajednicama, onda se može reći da je u našem delegatskom sistemu angažovano preko tri miliona radnih ljudi, dok su raznim oblicima ličnog izjašnjavanja praktično obuhvaćeni svi radni ljudi i građani. To je primjer bez presedana u historiji političkih sistema. Stvoreni su realni uslovi za definitivno ukiđanje otuđenosti čovjeka od političkog odlučivanja — uslovi da svaki radni čovjek zaista bude u mogućnosti da upravlja društvom.

Politički sistem samoupravne demokratije obezbjeđuje da se izrazi mnoštvo različitih potreba i interesa — i čovjeka kao pojedinca i njegove uže zajednice, i društva u cjelini — koji su posljedica društvene podjele rada, različitih uslova privređivanja i drugih objektivnih okolnosti. Istovremeno, taj sistem obezbjeđuje da se ovi samoupravni interesi demokratski usklađuju na opštoj socijalističkoj osnovi i da na najbolji način budu sadržani u donesenim odlukama. Time se kroz delegatski sistem, samoupravno i demokratski ostvaruje neophodna integracija u društvu.

Položaj čovjeka u društveno-ekonomskim odnosima i delegatskom sistemu bitno mijenja i njegovu društvenu ulogu i svijest. U socijalističkoj samoupravnoj demokratiji radni čovjek postaje osnovni faktor, stvaralac u društvu. On ocjenjuje svoje materijalne i druge mogućnosti i sam sebi postavlja realne ciljeve i zadatke koji odgovaraju njegovim potrebama i interesima, materijalnom, kulturnom i cjelokupnom društvenom razvoju. Ti ciljevi nisu, dakle, motivisani ni profitom, ni administrativno-tehnokratskim »višim ciljevima« nego istinskim ljudskim htijenjima. Radni čovjek postaje svjestan i svoje odlučujuće uloge u svim društvenim poslovima i cjelokupnom razvoju društva. Na toj osnovi se ostvaruju i izražavaju stvarne slobode i prava čovjeka.

Izgrađujući socijalističko samoupravno društvo, mi ne težimo da ostvarimo neke nedostižne, zamišljene ciljeve i zadatke, nego želimo

da čovjek sam sebi obezbjeđuje uslove života koji odgovaraju stepenu društvenog i materijalnog razvoja, da svestrano razvija stvaralačke sposobnosti, da istinski živi kao ljudsko biće.

Razumije se, mi ne tvrdimo da u našem sistemu sve funkcionišu besprijekorno, i da su, tamo gdje smo stvari Ustavom regulisali, svi problemi i u praksi riješeni. Prilikom donošenja Ustava, Zakona o udruženom radu i u drugim prilikama, govorio sam da pravno regulisanje društvenih odnosa samo po sebi ne daje i gotova rješenja. Bili smo svjesni da proces ostvarivanja Ustava i Zakona neće ići lako, bez teškoća, pa i otpora. Teškoće su, prije svega, u još nedovoljno razvijenoj materijalnoj osnovi društva, nedostatku iskustava, zadržavanju stare prakse, a i u idejnom zaostajanju jednog dijela radnih ljudi, pa i komunista. To su još uvijek i otpori raznih antisamoupravnih snaga.

Prije svega, birokratsko-tehnokratske snage uporno nastoje da očuvaju svoje pozicije. Često i u novim uslovima, formalno usaglašavajući organizacione oblike sa principima samoupravnog demokratskog sistema, nastoje da sebi obezbijede stare ili stvore nove vladajuće pozicije. Birokratizam i tehnokratizam jesu vrlo žilava i otporna boljka savremenog društva koja ima korjene i izvore i u objektivnim uslovima razvoja proizvodnih snaga i subjektivnim težnjama za očuvanjem privilegovanog i monopolskog položaja u društvu. Zato nije ni malo slučajno da se iza tih snaga skrivaju klasni neprijatelj i razne nacionalističke, dogmatske i druge antisamoupravne snage. Protiv njih se moramo boriti. Naše najjače oružje je dosljedno sprovođenje u život svih oblika i sadržaja naše socijalističke samoupravne demokratije. To ne znači da tamo gdje protivnici samoupravljanja djeluju kao organizovani neprijatelji našega samoupravnog razvoja nećemo upotrebiti i administrativne mjere.

Razumije se, ne smijemo tolerisati ni vlastite nedostatke i slabosti. Moramo nastojati da ih bude što manje i da ih što brže savlađujemo. Tim prije što se često samoupravnom sistemu pripisuju slabosti koje u stvari nastaju zbog naše nedosljednosti u sprovođenju sistema. Te slabosti ćemo najbrže otkloniti stvaralačkom akcijom svih radnih ljudi. Za ostvarivanje takvog cilja delegatski sistem je i put i sredstvo. On se već do sada potvrdio rezultatima prvog mandata naših delegacija i delegatskih skupština.

Kad je uveden delegatski sistem postojala je bojazan da bi delegacije i delegati mogli podleći pritisku parcijalnih i lokalnih interesa. Ne može se reći da i takvih pojava nije bilo. Međutim, praksa pokazuje da parcijalni interesi ne preovlađuju tamo gdje se dele-

gatski odnosi zaista ostvaruju. U cjelini uzeto, delegacije i delegati su se sa punim razumijevanjem odnosili prema neophodnosti izgrađivanja različitih interesa prilikom donošenja odluka.

Ne smiju se gubiti iz vida ni neke slabosti u dosadašnjem funkcionisanju delegatskog sistema. Prije svega, još nije dovoljno došao do izražaja uticaj delegacija udruženog rada u delegatskim skupštinama. Rad nekih skupština se formalizuje, time što se proces odlučivanja svodi na puko prihvatanje odluka. Navešću samo jedan primjer. Odvajanje sredstava za određene društvene djelatnosti, uprkos svim upozorenjima, i dalje raste preko naših stvarnih mogućnosti. To govori da udruženi rad, naročito u skupštinama samoupravnih interesnih zajednica, još nema odlučujuću ulogu.

Uspješno funkcionisanje samoupravnog delegatskog sistema pretpostavlja tijesnu i stalnu povezanost članova delegacija i delegata sa radnim ljudima i građanima sa kojima svakodnevno rade i žive, a naročito delegata sa svojom delegacijom. Iz takvog neposrednog saznanja i kontakta, delegacije, odnosno delegati dobijaju orijentaciju i smjernice za svoje stavove u skupštinama i drugim samoupravnim organima, i u stvarnoj su mogućnosti da neposredno izraze volju i interese radnih ljudi koji su ih izabrali. Međutim, ovakva međusobna povezanost delegata sa svojom delegatskom osnovom često nije ostvarena pa neki delegati faktički istupaju samo u svoje ime i ponašaju se kao u predstavničkom sistemu.

Stalna povezanost delegacija i delegata sa radnim ljudima i građanima treba da bude osnova za kontrolu djelovanja delegacija i delegata, za ocjenu njihovog rada i odgovornosti, kao i za ocjenu rada i odgovornosti samoupravnih i izvršnih organa u donošenju i sprovođenju odluka. Ima pojava da usvojene odluke ne odgovaraju stvarnim potrebama i interesima radnih ljudi, a još češći je slučaj da se samoupravno donesene odluke ne sprovode u život. U tim slučajevima treba da se pokrene pitanje odgovornosti i delegata i samoupravnih organa. Pitanje odgovornosti uopće je jedna od bitnih stvari u funkcionisanju delegatskog sistema. Preko pojava neodgovornosti se ne može prelaziti. Niko ne može biti izuzet od kritike, ali ona, razumije se, treba da bude konkretna i principijelna. Ona ne smije imati za cilj diskreditovanje ličnosti, kao i rada i rezultata samoupravnih zajednica. U skladu sa svojim zadacima i ovlaštenjima, svako mora da snosi svoj dio odgovornosti, uključujući i odgovarajuće društvene sankcije.

Za razvoj socijalističke samoupravne demokratije i delegatskog sistema posebno, bitan je razvoj demokratskih odnosa u mjesnoj zajednici i općini. Mjesna zajednica treba da postane — kroz razne

oblike neposrednog sporazumijevanja, dogovaranja i odlučivanja, — osnovna samoupravna zajednica ljudi u kojoj oni rješavaju o nizu pitanja svakodnevnog života i rada. Takva mjesna zajednica, koja se u praksi sve više afirmiše, zajedno sa osnovnom organizacijom udruženog rada, čini bazu cjelokupnog sistema socijalističke samoupravne demokratije. Zato je neophodno da dalji razvoj mjesnih zajednica bude jedno od osnovnih područja djelovanja društveno-političkih organizacija.

Polazeći od samoupravne prakse u mjesnoj zajednici, radni ljudi i građani, putem svojih delegacija i delegata, povezuju se sa radnim ljudima drugih mjesnih i ostalih samoupravnih zajednica, utvrđuju i usaglašavaju zajedničke potrebe i interese, prije svega, u komuni, a zatim i u širim društveno-političkim zajednicama.

Ovo međusobno povezivanje raznih samoupravnih subjekata u komuni do sada nije dovoljno ostvarivano, zbog čega se komuna nije u dovoljnoj mjeri razvijala kao jedinstvena samoupravna zajednica. U tom pogledu od posebnog je značaja uključivanje osnovnih organizacija udruženog rada u samoupravni život komune. Ukoliko one, kao nosioci dohotka, zainteresovane za što šire povezivanje u procesu reprodukcije, budu imali odgovarajući uticaj na politiku komune, djelovaće samim tim i protiv još uvijek prisutnog lokalističkog zatvaranja. Razvijena kao mjesto gdje se uređuju odnosi i rješavaju svi bitni problemi života i rada radnih ljudi i građana — proizvodni, komunalni, socijalni, kulturni i drugi — komuna će izrasti u takvu ljudsku zajednicu, za koju je Marks rekao da je najzad pronađeni politički oblik ekonomskog oslobođenja rada. Do kraja razvijena, komuna predstavlja najbolji oblik i osnovu za najšire samoupravno demokratsko povezivanje radnih ljudi u rješavanju pitanja od zajedničkog i opšteg društvenog interesa, koja se jedino mogu rješavati — a prema Ustavu i rješavaju — u pokrajini, republici i Federaciji.

Samoupravna prava i položaj radnih ljudi i građana i ravnopravnost naroda i narodnosti jesu osnova i okvir djelovanja državnih organa. Zato se u uslovima samoupravljanja mijenja položaj i uloga države i njenih organa. Putem delegatskih skupština i sve širom praksom da se pojedina pitanja, koja su do sada regulisana zakonima, sve više rješavaju samoupravnim sporazumima i društvenim dogovorima radnih ljudi, odnosno njihovih samoupravnih zajednica, ostvaruje se ono što mi nazivamo odumiranjem države. Tamo gdje je potrebna odluka državnih organa — a to je još uvijek i biće još dugo neophodno u regulisanju opštih uslova rada i života — takva

odluka se u stvari javlja kao izraz potreba i interesa udruženog rada i društva u cjelini. Na taj način država postaje instrument u rukama radnih ljudi u ostvarivanju socijalističkih samoupravnih odnosa.

Organi državne uprave, a posebno izvršni organi, treba da budu ne samo pod neposrednim uticajem i kontrolom delegatskih skupština — kako je to i Ustavom utvrđeno — već se, više nego do sada, moraju otvoriti i neposrednom demokratskom uticaju i kontroli radnih ljudi i građana i njihovih društvenih i političkih organizacija. To je istovremeno i najbolja prepreka njihovom birokratiziranju. To, svakako, podrazumijeva da i sami ovi organi u rješavanju tekućih pitanja preduzmu neophodne mjere za otklanjanje pojava administrativno-birokratskog odnosa prema građanima.

Samoupravna demokratija ne može biti potpuna bez uspostavljanja ravnopravnih i demokratskih odnosa među narodima i narodnostima, bez prava svakog naroda i narodnosti na slobodan i samostalan, kulturni, ekonomski i politički razvoj. Zato je svaki pokušaj nacionalističkog egoizma i dominacije, bilo u obliku unitarizma ili separatizma, u suprotnosti i sa nacionalnom ravnopravnošću i sa sistemom samoupravne demokratije. Samoupravljanje je unijelo nove elemente u međunacionalne odnose i u sami pojam nacionalne ravnopravnosti. Ono daje novu i drukčiju društveno-ekonomsku i demokratsku sadržinu tim odnosima.

Republike i pokrajine, ekonomski i politički ravnopravne ostvaruju međusobno saradnju ne samo kao državne zajednice već i kao samoupravni subjekti. Njihove međusobne odnose sve više karakteriše upravo ono što čini suštinu samoupravljanja uopće, sloboda, ravnopravnost, uzajamna zavisnost, odgovornost i solidarnost. Zbog toga su naši narodi i narodnosti danas još jedinstveniji, a kohezija naše federativne zajednice čvršća nego ikada ranije. Sjetimo se samo nedavne prošlosti kada su nacionalističke snage pokušale da podriju međunacionalne odnose i skrenu samoupravni kurs našeg razvitka — jer su upravo u njemu vidjele najveću prepreku svojim ciljevima — ka buržoaskom nacionalizmu, separatizmu, odnosno birokratskom centralizmu. Te opasnosti za dalji samoupravni razvoj naše federativne zajednice mi smo odlučno savladali i još više učvrstili ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti. To, naravno, ne znači da i na tom području nema šta da se poboljšava i dalje razvija.

Dogovaranje republika i pokrajina otklonilo je mnoge ranije nesporazume i sukobe u oblasti ekonomskih i političkih odnosa. Međutim, neophodni su dalji naponi da dogovaranje i sporazumijevanje

republika i pokrajina bude efikasnije, da se ne odugovlači. Svako odugovlačenje neophodnih rješenja nanosi štetu. Moramo nastojati da se metodi međusobnog dogovaranja i sporazumijevanja poboljšaju i usavrše, kako bi usklađivanje interesa bilo uspješnije.

Htio bih posebno da naglasim da ne smije slabiti budnost prema svim pojavama oživljavanja birokratskog centralizma, kako u Federaciji, tako i u republikama i pokrajinama, kao i prema tendencijama lokalističkog zatvaranja. Takve pojave idu na ruku raznim nacionalističkim ideologijama, a nacionalizam je busija iza koje se skrivaju i djeluju klasni neprijatelj i druge reakcionarne i antisamoupravne snage. U toj borbi protiv nacionalističkih i drugih snaga koje vuku natrag, najefikasnije oružje jesu jačanje saradnje, sporazumijevanje i dogovaranje republika i pokrajina. Posebno je važno svestrano razvijanje svih oblika samoupravnog povezivanja organizacija udruženog rada i drugih samoupravnih subjekata iz različitih republika i pokrajina u rješavanju pitanja od zajedničkog interesa.

Naša socijalistička samoupravna demokratija izvire iz socijalističkih produkcionih odnosa, zasnovanih na samoupravljanju. Društveno-ekonomski položaj radnika u udruženom radu — njegovo pravo da suvereno odlučuje o sredstvima, uslovima i rezultatima svoga rada, polazna je osnova i uslov samoupravnih demokratskih odnosa. I obrnuto, delegatski samoupravni sistem obezbjeđuje razvoj socijalističkih samoupravnih produkcionih odnosa. Društveno-ekonomska pozicija čovjeka i delegatski sistem odlučivanja o društvenim poslovima su dvije strane, dva nerazdvojna obilježja položaja, prava i slobode čovjeka. U prirodi je našeg društvenog sistema da se ljudi, kao proizvođači i samoupravljači, u rješavanju ličnih, zajedničkih i opštih društvenih pitanja, međusobno sporazumijevaju i dogovaraju na bazi ravnopravnosti i uzajamne odgovornosti. Samo tako oni mogu ostvariti i unapređivati ljudske slobode. Apsolutne slobode van međuljudske zavisnosti nema. Na tome se zasnivaju i naša shvatanja slobode i prava građana, naša praksa demokratskih odnosa u društvu.

Uloga i zadaci društveno-političkih organizacija

Za uspješno funkcionisanje i dalji razvitak našeg sistema socijalističkog samoupravljanja izuzetan značaj imaju društveno-političke i druge organizacije, koje u okviru Socijalističkog saveza čine front socijalističkih snaga, sa Savezom komunista na čelu. Ulozi ovih organizacija mi smo uvijek pridavali izuzetnu važnost. Ni jedan društveni sistem, pa ni sistem socijalističkog samoupravljanja, ne može funk-

cionisati sam po sebi. Svojom svjesnom aktivnošću njega uvijek nose one snage koje su vladajuće u društvu.

U sadašnjoj fazi našeg društvenog razvitka aktivnost Socijalističkog saveza u cjelini treba da bude okrenuta samoupravnoj praksi, konkretnim problemima kojima se bave radni ljudi i građani kao samoupravljači. Toga do sada nije bilo u dovoljnoj mjeri.

Socijalistički savez se često ograničava na uopštene rezolucije i verbalne pozive radnim ljudima i građanima kada se radi o rješavanju njihovih svakodnevnih problema i širih društvenih pitanja. Međutim, njegovo pravo mjesto je tamo gdje se pretresaju i rješavaju problemi, gdje se pripremaju i donose odluke i gdje se neposredno vodi bitka za ostvarivanje usvojene politike. Upravo tu treba da se angažuje Socijalistički savez. Treba voditi široke i argumentovane rasprave o konkretnim pitanjima i obezbijediti da se čuju različita mišljenja o načinu njihovog rješavanja. To znači da u tim raspravama treba da učestvuju i komunisti i da se ravnopravno sa drugim bore za svoje stavove i donošenje najprogresivnijih rješenja. Samo na taj način se može iz mnoštva raznih, pa i protivrječnih interesa — koji se u našem samoupravnom sistemu slobodno izražavaju i usklađuju — dolaziti do zajedničkih rješenja koja će biti na liniji općeg napretka.

Za takve demokratske i stvaralačke rasprave neophodno je da radni ljudi budu temeljito informisani o svim bitnim pitanjima od značaja za donošenje odluka. To je jedan od prioriternih zadataka Socijalističkog saveza. Kad su činjenice dobro objašnjene, teško se mogu braniti razni egoistički i partikularistički zahtjevi. Pored toga, ima i problema čije bi rješavanje bilo opravdano, ali objektivno za to ne postoje mogućnosti. Zato pri donošenju odluka radni ljudi moraju biti upoznati sa svim elementima da bi usvojene odluke odgovarale i njihovim istinskim interesima i realnim mogućnostima društva. Razumije se, odluke treba samostalno da donosi svaka samoupravna organizacija, odnosno zajednica, i da za nju preuzme materijalnu i političku odgovornost. Ovakav način djelovanja može najviše doprinijeti da radni ljudi i građani neposredno prate i kontrolišu rad svojih samoupravnih organa i delegatskih tjela, da se mobilišu na ostvarivanju društvenih zadataka i da od svakog traže da se prema njima odgovorno odnosi.

Kada govorimo o ovakvoj ulozi Socijalističkog saveza i drugih društveno-političkih organizacija, a posebno Saveza komunista, to nije ništa novo i nepoznato, niti se tu radi o nekakvom mijenjanju njihove pozicije. O takvoj ulozi ovih snaga ja sam govorio i na

Desetom kongresu, a i prije toga. Uostalom, njihov svakodnevni i neposredni kontakt sa masama još od predratnog vremena, bio je i ostao, bitno teorijsko i praktično opredjeljenje naše Partije. To je izraz naše dosljedne primjene jednog od osnovnih načela naučnog socijalizma da je revolucija djelo same radničke klase, koja, u najširem savezu sa svim radnim ljudima, vodi borbu kao organizovana i svjesna društvena snaga. Savez komunista ne bi ni mogao ostvariti one historijske pobjede koje je izvojevao da se nije tako ponašao. U tome je uvijek bila njegova snaga. Sada se radi o tome da se takav način praktičnog djelovanja komunista i članova Socijalističkog saveza i drugih organizacija prilagodi uslovima delegatskog sistema i da se otklone zastoj i nedoumice do kojih je dolazilo. Jer, upravo takva aktivnost je bitna za razvoj naše samoupravne socijalističke demokratije i socijalističkog društva uopće.

Ja to ističem i zbog toga što ima pojava potcjenjivanja Socijalističkog saveza. Činjenica je da pojedine organizacije, pa čak i rukovodstva Saveza komunista, zanemaruju aktivnost u Socijalističkom savezu ili ga svode na nekakvu transmisiju ulogu. Zaboravlja se ili čak ne želi da se vidi da je suština socijalističkog samoupravljanja u živoj i stalnoj aktivnosti radnih masa, a ne u pukom sistemu normi i institucija izvan te aktivnosti.

U tom pogledu, posebno je značajna uloga sindikata, naročito kada se radi o daljem razvoju samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u udruženom radu. To je danas, a biće još dugo njihov suštinski zadatak. Nove produkcione odnose radnička klasa i ostali radni ljudi uspostavljaju u dugoročnoj borbi protiv antisamoupravnih snaga, u prvom redu, tehnokratije i birokratije. To zahtijeva još veće angažovanje sindikata za dosljedno ostvarivanje udruživanja rada i sredstava i stalno usavršavanje raspodjele dohotka i ličnih dohodaka prema radu i rezultatima rada.

U uslovima kada još postoje znatne protivrječnosti u društvu, pa i nejednakosti unutar same radničke klase, sindikati su dužni da rade na izgrađivanju jedinstvenih stavova cijele klase. Isto tako, njihova je obaveza da uvijek intervenišu kad dolazi do kršenja samoupravnih ili ličnih prava radnika, bilo na kom nivou da se to čini. Ja sam na potrebu takvog djelovanja sindikalnih organizacija već više puta ukazivao. Pa ipak, još uvijek dolazi do raznih konfliktnih situacija u pojedinim sredinama, pa i do obustava rada koje su najčešće rezultat birokratskih postupaka prema radnicima i kršenja njihovih prava. Mnogo toga moglo bi se izbjeći kada bi sindikat, uz učešće komunista, pravovremeno mobilizirao radnike na suzbijanju raznih negativnih pojava.

Kao jedan od nosilaca akcije za veću proizvodnju i višu produktivnost rada, za stvaranje većeg dohotka i poboljšavanje radnih i životnih uslova radnika, sindikat treba i dalje da se uporno zalaže za zaštitu na radu, za društvenu ishranu radnika, njihov odmor i rekreaciju, smještaj djece i, posebno, bržu izgradnju stanova za radnike. Danas je naša radnička klasa u stalnom porastu. Utoliko više sindikat mora posebnu pažnju posvećivati razvijanju i jačanju klasne svijesti radnika i njegovanju bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije.

U rješavanju raznih suštinskih pitanja samoupravno udruženog rada, uloga sindikata se ne sastoji samo u tome da se izjašnjava o raznim ponuđenim rješenjima, već on mora zauzimati i svoje vlastite stavove. Na taj način on će najbolje doprinositi rješavanju tih pitanja u skladu sa interesima radničke klase, a time će rasti i njegov ugled kod radnika.

Oslobođenje rada, radničke klase i čovjeka podrazumjeva i borbu za oslobođenje žene. To je za nas uvijek bilo klasno pitanje od strateškog značaja. Bez stvarnog učešća žena u društvenom i političkom životu nema pune demokratije i razvoja samoupravljanja. Zato se cijelo naše društvo mora znatno više angažovati na bržem i efikasnijem rješavanju problema koji proističu iz nesklada između uloge žene u udruženom radu i društvu uopće i njenih još uvijek velikih obaveza u porodici. Angažovanje oko 2 miliona žena u udruženom radu zahtijeva da se odlučnije i organizovanije stvaraju takvi životni i radni uslovi koji će ženi omogućiti puno učešće u društvenom životu. Pri tome mislim na rješavanje problema kao što su obrazovanje i zapošljavanje žena, zaštita materinstva na osnovama društvene solidarnosti i drugi uslovi života i rada.

Htio bih posebno da naglasim značaj društvene brige o djeci, i to ne samo radi zaposlene žene i radne porodice već i radi ujednačavanja uslova pod kojima se podižu i vaspitavaju naše mlade generacije.

I pored vidnih rezultata u poboljšanju društvenog položaja žene i odnosa prema njoj, još uvijek ima otpora takvim nastojanjima pa i pojava sektaštva. To su pokazali i nedavni izbori za delegacije i delegatske skupštine. Iako je izabrano više žena nego ranije, one ipak ni u približnoj srazmjeri nisu zastupljene u skupštinama i u političko-izvršnim organima. To govori o postojanju konzervativnih shvatanja o ulozi žene i birokratskim otporima samoupravljanju, a i o nedovoljnoj angažovanosti komunista u slamanju tih otpora.

Delegatski sistem i razvoj samoupravljanja stvorili su još veće mogućnosti da omladina bude prisutna i mnogo aktivnija tamo gdje

se donose odluke, gdje se utiče na mijenjanje odnosa i na cjelokupni dalji razvoj društva. To pruža velike šanse mladoj generaciji da se afirmiše, da ne bude po strani od političkog odlučivanja i da u punoj mjeri igra ulogu koja joj i pripada u našem društvu. Time će se proširivati mogućnosti da mladi, kao i svi drugi radni ljudi, zaista budu slobodni, ali da za takvu slobodu preuzimaju i konkretnu odgovornost.

Uostalom, u svim fazama naše revolucije mlada generacija je davala neposredan, odlučujući doprinos borbi za progres. Zato je veoma štetno ako jedan broj mladih ljudi, naročito u srednjim i visokim školama, ostaje izvan institucija društvenog odlučivanja, iako su oni zreli da učestvuju u donošenju odluka i stvaralački doprinose razvoju društva. Iz neangažovanja i pasivnosti se najčešće i rađaju idejna lutanja i kolebanja. A toga ima kod jednog dijela mlade generacije, pa i podlijevanja uticajima raznih shvatanja tuđih našem samoupravnom društvu.

Da bi naša omladina sa uspjehom ponijela svoj dio društvene odgovornosti, mora se mnogo više upoznavati sa osnovama marksističke teorije i njenim razvojem kao i sa svim revolucionarnim dostignućima i praktičnim rezultatima u našem socijalističkom razvitku. Razumije se da je najefikasnija idejno-politička škola neposredno angažovanje mladih u borbi za samoupravljanje, njihovo aktivno učešće u svakodnevnom društvenom odlučivanju. Tako će mladi ljudi biti u mogućnosti i da upoznaju suštinu našeg sistema, teškoće i probleme sa kojima se društvo suočava u svom razvoju i da sa punim mladalačkim žarom učestvuju u izgradnji socijalizma.

U skladu sa ovakvom ulogom i zadacima omladine, mora da razvija svoju aktivnost i Savez socijalističke omladine kao društveno-politička organizacija mladih.

Društveno-politička uloga boraca narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije ne sastoji se samo u njegovanju revolucionarnih tradicija, već isto tako i u razvijanju novih društveno-ekonomskih i političkih odnosa i produbljavanju socijalističkog samoupravljanja. Zbog toga je neophodno da se njihov uticaj posebno izrazi i u delegatskom sistemu i u Socijalističkom savezu. Ulogu svoje organizacije borci ostvaruju svojom upornošću, samoprijegom i revolucionarnim iskustvom kao dosljedni sljedbenici politike Saveza komunista.

Sistemi sredstava javnog informisanja

Kao što sam već rekao, razvoj socijalističkog samoupravljanja i potrebe radnih ljudi i građana zahtijevaju da oni o svemu budu blagovremeno i svestrano obaviješteni. To je jedno od njihovih bit-

nih samoupravnih prava. U tom pogledu, veoma velika i odgovorna uloga pripada sredstvima informisanja. Ona su oruđe u rukama našeg radnog čovjeka i građanina u njegovoj borbi za dalji svestrani razvoj društva. Razumije se, sredstvima informisanja moraju biti dostupni svi izvori pouzdanih informacija. Kao takva ona čine važan dio našeg društveno-političkog sistema.

To podrazumijeva da sredstva informisanja, u ostvarivanju svoje uloge, budu samostalan i odgovoran društveno-politički činilac socijalističkog samoupravnog razvoja. Njihova samostalnost i odgovornost pretpostavljaju stalnu stvaralačku i kritičku akciju subjektivnih snaga u njima i u društvu uopće.

Danas imamo razvijen sistem informisanja u svim republikama i pokrajinama, sa dnevnim i nedeljnim listovima, radijom i televizijom na jezicima svih naroda i narodnosti. Zajedno sa štampom i radijom u općinama i organizacijama udruženog rada, to predstavlja snažan i veoma uticajan subjekt samoupravne, društvene i političke akcije. To je velika tekovina koju moramo dalje razvijati. Tim prije se mora posvećivati velika briga stručnom i idejno-političkom obrazovanju novinarskih kadrova koji će znati da se bore za socijalističke samoupravne odnose.

Savez komunista, posebno organizacije i komunisti u novinskim i radio-televizijskim kućama moraju se odupirati monopolističkim tendencijama i svim pokušajima zloupotrebe štampe, radija i televizije u antisamoupravne svrhe.

Mi stalno naglašavamo odgovornu ulogu Socijalističkog saveza u razmatranju problematike i rješavanju svih pitanja informisanja. U tome ja vidim put daljeg podružtvljavanja sredstava informisanja koja treba da se razvijaju i djeluju kao unutrašnja demokratska snaga Socijalističkog saveza i samoupravne akcije radnih ljudi i građana.

Opštenarodna odbrana i društvena samozaštita

Uporedo sa našim cjelokupnim razvojem, ostvarili smo značajne rezultate i u daljoj izgradnji sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Ojačani su naša cjelokupna odbrambena sposobnost i efikasnost službi bezbjednosti. Naše oružane snage su spremnije nego ikad ranije da se suprotstave svakom eventualnom agresoru i da odbrane našu nezavisnost, suverenitet i teritorijalni integritet. Organi bezbjednosti su osujetili nasrtaje spoljnog i unutrašnjeg neprijatelja.

Sa razvojem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite učvrstilo se uvjerenje naših radnih ljudi i građana da upravo ovakav sistem predstavlja punu garanciju naše slobode, nezavisnosti i mirnog socijalističkog samoupravnog društvenog razvitka. Istovremeno se razvija i svijest o potrebi maksimalnog angažovanja svih subjekata društva na zadacima opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Naš sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite izgrađujemo kao integralni dio društvenog sistema socijalističkog samoupravljanja. U njegovoj osnovi su klasni interesi radničke klase i socijalistički samoupravni društveni odnosi. Opštenarodna odbrana i društvena samozaštita postale su sastavni dio samoupravnih prava, odgovornosti i obaveza radnih ljudi i građana i njihovih radnih i društveno-političkih zajednica i organizacija. Zakonima i drugim samoupravnim aktima regulisali smo nadležnosti i međusobne odnose svih subjekata u ovoj sveri društvenih poslova. Tim propisima smo regulisali samo najneophodnije, ono što nam obezbjeđuje jedinstvo sistema i efikasno djelovanje u miru i ratu svih činilaca odbrane i samozaštite. Ostavljene su široke mogućnosti stvaralačkog, samoupravnog i samoinicijativnog djelovanja svih društveno-političkih zajednica, organizacija udruženog rada i društveno-političkih organizacija u pogledu organizovanja, obuke, opremanja, snabdijevanja, pa i načina upotrebe i dejstva jedinica teritorijalne odbrane.

Poslovi opštenarodne odbrane i društvene samozaštite obavljaju se sve više, da tako kažem, kroz rad i uz rad, postaju, dakle, dio redovnih svakodnevnih aktivnosti i radnih zadataka. Radni ljudi i građani — samoupravljači — sami organizuju svoju odbranu i samozaštitu u radnim i društveno-političkim zajednicama, a samo neophodne zajedničke poslove prenose na društvene, za to specijalno organizovane institucije, kao što su Jugoslovenska narodna armija i službe bezbjednosti. Na taj način u praksi obezbjeđujemo područstvljavanje odbrambene funkcije, koja je u drugim društvenim sistemima otuđena od radnog čovjeka. To je praktično ostvarivanje marksističke koncepcije naoružanog naroda.

U poslove odbrane i samozaštite uključena je ogromna većina našeg stanovništva, praktično svi sposobni građani Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Veliki broj naših radnih ljudi i građana danas se obučava i priprema za neposredno učešće u oružanoj borbi. Krupni rezultati koje smo u tome postigli daju nam za pravo da konstatujemo da su naše oružane snage potpuno spremne da, ako ustreba, uspješno brane i odbrane našu nezavisnost i slobodu. Međutim, mi moramo i u narednom periodu ići na usavršavanje

postojećih i iznalaženje novih, još boljih oblika organizovanja oružanih snaga, na dalje modernizovanje obuke i u skladu sa našim materijalnim mogućnostima — koje danas više nisu male — na snabdijevanje najmodernijom opremom i naoružanjem, proizvedenim najvećim dijelom u našim fabrikama.

Ovakav razvoj oružanih snaga zahtijeva primjenjivanje naučnih dostignuća, kako u proizvodnji opreme i naoružanja, tako i u pogledu organizacije, mobilizacije, obuke i snabdijevanja. Naročito je značajno da se stalno prate i proučavaju savremena taktika, strategija i svi oblici dejstva u ratovima koji se danas vode. Na osnovu toga, a u skladu sa našom koncepcijom i iskustvima iz narodnooslobodilačkog rata, i drugih oslobodilačkih i revolucionarnih ratova, treba dalje da razvijamo sopstvenu strategiju i taktiku oružane borbe i pripremamo oružane snage i sve potencijale zemlje za odbranu od eventualne agresije. U tom smislu treba još bolje organizovati i naučnoistraživački rad u oružanim snagama, naročito u oblasti ratne vještine.

Želim i ovom prilikom da istaknem posebno mjesto i ulogu koju ima naša omladina u opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti. Priprema omladine za obavljanje poslova odbrane i samozaštite danas je bolja nego ranije, ali još uvijek nisu dovoljno angažovane sve obrazovno-vaspitne institucije, društveno-političke zajednice i organizacije udruženog rada. Organizacije Saveza socijalističke omladine treba da budu nosioci i ovih aktivnosti. Ne smijemo nikad gubiti iz vida činjenicu da će omladina podnijeti najveći teret rata, ako do njega dođe, i zato je moramo blagovremeno pripremiti da bi mogla uspješno izvršavati i najsloženije zadatke.

Isto tako, mora se pokloniti veća pažnja ulozi i načinu uključivanja žena u poslove opštenarodne odbrane i društvene zamozaštite. U našem narodnooslobodilačkom ratu, i u drugim savremenim ratovima, žene su pokazale da mogu, ravnopravno sa muškarcima, izvršavati i najteže zadatke.

Moram da kažem da se kod nas ponekad prilično jednostrano pristupa pitanjima opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. U centru pažnje su pripreme za oružanu borbu i eventualno vođenje opštenarodnog odbrambenog rata. To je i dobro i razumljivo, ali nije dovoljno. Veći dio stanovništva naše zemlje treba takođe pripremiti da, u eventualnom ratu, obavlja u skladu sa našom koncepcijom ostale poslove društva — u privredi, civilnoj zaštiti, zdravstvenoj službi, obrazovanju, nauci i kulturi i drugim društvenim djelatnostima. Zbog toga, Savez komunista i druge organizovane socijalističke

snage moraju posvetiti mnogo veću pažnju izgradnji i ovog dijela našeg sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Kad su u pitanju kadrovi za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu moramo obezbijediti da na sve rukovodeće dužnosti dolaze socijalistički i samoupravno opredijeljeni i stručno osposobljeni ljudi. Mi danas imamo dosta mladih ljudi koji sa uspjehom mogu obavljati ove poslove. Stvorili smo i niz specijalizovanih obrazovno-vaspitnih ustanova koje nam daju sve više stručnjaka. Učesnici našeg narodnooslobodilačkog rata, naročito mlađi, mogu i ubuduće davati dragocjeni doprinos u prenošenju iskustava na mlađe kadrove i obezbjeđivanju revolucionarnog kontinuiteta.

Savez komunista, kao vodeća i usmjeravajuća snaga društva, ima posebnu političku odgovornost i kohezionu ulogu i u opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti. Svojom idejno-političkom akcijom, stalnim prisustvom i uticajem, Savez komunista i u ovoj oblasti mora ostvarivati kontinuitet svoje jedinstvene revolucionarne političke linije. Tu svoju ulogu Savez komunista je i do sada sa uspjehom izvršavao. U narednom periodu organizacije i rukovodstva Saveza komunista moraju posvećivati još veću pažnju aktivnostima u bazi vezanim za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu, naročito u mjesnoj zajednici i osnovnoj organizaciji udruženog rada.

Organizacija Saveza komunista u Armiji je nosilac odgovornosti u ostvarivanju politike SKJ u izgrađivanju borbene sposobnosti i moralno-političke snage Jugoslovenske narodne armije i njenog narodnog karaktera.

IV

Razvoj marksističke teorije, nauke, obrazovanja i kulture

Savez komunista je uvijek shvatao značaj i ulogu marksističke teorije u svim fazama socijalističke revolucije. Kritičkom marksističkom analizom društvenih kretanja, Savez komunista je dolazio do naučnih saznanja o suštini društvenih procesa. Na toj osnovi utvrđivao je pravce daljeg razvitka revolucije, obezbjeđujući njen kontinuitet. Istovremeno tim saznanjima naoružavao je radničku klasu, čineći je svjesnim subjektom socijalističkog razvitka.

Rezultati koje smo postigli upravo posljednjih godina u razvijanju socijalističkog samoupravljanja i organizovanju čitavog druš-

tva na toj osnovi otvorili su nove, izvanredno značajne perspektive daljeg razvoja naše socijalističke revolucije. Oni ujedno predstavljaju jedan od najvećih dometa našeg marksističkog teorijskog stvaralaštva.

Teorijska vizija i praksa udruženog rada i političkog sistema socijalističkog samoupravljanja su krupni i dalekosežni koraci u socijalističkom razvoju. Oni se mogu porediti sa najznačajnijim ostvarenjima naše socijalističke revolucije uopće.

Marksistička misao i samoupravljanje

Ideja radničkog samoupravljanja predstavlja ugaoni kamen naučne teorije klasika marksizma. Naša socijalistička revolucija je zaslužna što je, i u praksi i u teoriji, reafirmisala tu veliku ideju koja je, kao što znamo, bila jedno vrijeme potisnuta i zaboravljena u radničkom pokretu. Time su revolucionarne i humanističke mogućnosti socijalizma dobile nove snažne podsticaje.

Doprinos naše revolucije marksističkoj teoriji i socijalističkoj praksi je daleko veći od same reafirmacije parole »Fabrike radnicima«. Mi smo prvi započeli da gradimo socijalističko društvo u kome je samoupravljanje izašlo iz fabrika i obuhvatilo cijelinu organizacije društva.

Kao što se neprestano razvija naš socijalistička praksa, osvajajući nova područja ljudske slobode i stvaranja, isto tako se, zajedno s njom, mora razvijati i naša naučna, marksistička misao, koja neprestano obogaćuje naša saznanja o daljim putevima i preprekama socijalističkog razvoja.

Mislim da naša marksistička misao treba mnogo više da istražuje karakter, faktore i razvoj socijalističkog društva i da sa stanovišta socijalizma, kao procesa socijalističke revolucije, pristupa teorijskoj analizi svih snaga, odnosa i procesa u našem društvu.

To se, prije svega, odnosi na oblast udruženog rada kao historijskog procesa koji vodi Marksovoj slobodnoj asocijaciji proizvođača, na područje političkog sistema socijalističkog samoupravljanja, zatim na komunu kao složenu zajednicu radnih ljudi kao proizvođača, potrošača i političkih subjekata, u kojoj se najneposrednije povezuju privreda, obrazovanje i nauka, kultura, zdravstvo, socijalno staranje itd.

Krupni teorijski zadaci predstoje nam i u marksističkom istraživanju razvoja intelektualnih djelatnosti i cjelokupne sfere ideološke nadgradnje. Neophodno je takođe naučno proučavanje problematike međunarodnih odnosa, prije svega politike nesvrstavanja i

borbe za novi ekonomski poredak kao društvene osnove progresivnog preobražaja savremenog svijeta. Razumije se, u sklopu toga treba i dalje proučavati ulogu, zadatke i oblike djelovanja Saveza komunista kao vodećeg, usmjeravajućeg i kohezionog faktora našeg društva.

Želim posebno da naglasim da naša dosadašnja saznanja i sama socijalistička praksa pružaju teorijske osnove i određuju pravac teorijskih istraživanja ovih pitanja.

Posljednih godina, institucije i kadrovi na području društvenih nauka razvijaju više nego ranije svoju naučnu aktivnost na marksističkim osnovama i više se okreću potrebama naše socijalističke prakse. Međutim, još uvijek postoji raskorak između potreba prakse i razvoja društvenih nauka, pa i primjetno zaostajanje društvenih nauka za onim marksističkim saznanjima koja je Savez komunista Jugoslavije već stekao. U vezi s tim pomenuo bih nekoliko važnih pitanja.

Prije svega, integrisanjem ovih djelatnosti u udruženi rad, treba stvarati samoupravne odnose koji će podsticati usmjerenost društvenih nauka na rješavanje aktuelnih problema naše prakse.

Istovremeno, naš je zadatak da još intenzivnije izučavamo revolucionarno djelo i teorijsku misao Marksa, Engelsa i Lenjina, i pratimo savremena marksistička istraživanja u svijetu. To nam je neophodno kao teorijsko oruđe marksističkih analiza i istraživanja.

Potrebno je, isto tako, da se i socijalistička praksa svjesno i organizovano okreće nauci. Ulazimo u takvu etapu našeg socijalističkog razvoja, kada moramo mnogo šire, i to na svim nivoima društva, našu cjelokupnu društveno-političku aktivnost zasnivati na naučnim saznanjima. Nauka postaje bitni sastavni dio subjektivnih snaga. Zato se moramo mnogo odlučnije boriti protiv fragmatizma i prakticizma, čega još uvijek ima i u mnogim sredinama.

Razvijanjem intenzivnog i širokog marksističkog obrazovanja u Savezu komunista, stvaraju se neophodne pretpostavke da komunisti u praksi djeluju naoružani marksističkim saznanjima i budu idejni predvodnici radničke klase.

U tom pogledu izvanredan značaj ima Politička škola SKJ u Kumrovcu koja treba, ne samo da marksistički uzdiže mlade, već afirmisane političke aktiviste i društvene radnike, već i da pomaže najsposobnijim pojedincima da se temeljitije bave marksističkom teorijom i društvenim istraživanjem.

Rastući interes Saveza komunista za marksističku teoriju došao je posebno do izražaja u razvijanju aktivnosti marksističkih centara i partijskih škola pri centralnim, pokrajinskim i mnogim opštinskim

komitetima. Osobito značajnu ulogu ima Centar za društvena istraživanja Predsjedništva CK SKJ. U saradnji sa republičkim i pokrajinskim centrima, on treba da podstiče teorijsku razradu najaktuelnijih pitanja u aktivnosti Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije i njegovog Predsjedništva, s tim da se neka od njih i dugoročnije istražuju. Zato mu treba obezbijediti potrebne uslove za rad.

Posljednjih godina smo s razlogom naglašavali značaj samoupravnog povezivanja nauke i prakse. U tom pogledu smo postigli početne rezultate, posebno u radu interesnih zajednica za nauku, a i u direktnijem povezivanju nekih naučnih ustanova i privrede. Tim putem treba upornije nastaviti. Međutim, moramo učiniti i korak dalje u nastojanju da nauka postane sastavni dio svakodnevne prakse. Nauka i stručnost moraju postati važna osnova aktivnosti svih organizacija, organa i ustanova, svih faktora koji donose odluke. Na taj način nauka postaje značajna subjektivna snaga razvoja.

I u tom pogledu mi već imamo određena pozitivna iskustva. Rad saveznih savjeta za pitanja društvenog uređenja i za privredni razvoj i ekonomsku politiku u pripremama Zakona o udruženom radu i drugih sistemskih zakona, najbolji je dokaz koliko je potrebna i mogućna integracija nauke u društveno-političku praksu. Bilo bi zato cjelishodno organizovati i razvijati takve oblike i na drugim nivoima, prije svega u okviru delegatskih skupština i njihovih izvršnih organa.

Povezivanje društvenih nauka i društveno-političke prakse traži i odgovarajuću idejnu aktivnost. Radi se, prije svega, o idejnim osnovama i pravcu razvoja društvenih nauka. Jer, društvene nauke koje bi se razvijale pod uticajem građanske nauke nikako ne bi bile u skladu sa našim socijalističkim kretanjima. Zato nam je potrebna neprestana idejna borba. Razvijanje društvenih nauka na osnovama marksizma i na dostignućima i saznanjima naše socijalističke prakse, podrazumijeva stalnu idejnu borbu protiv nama tuđih teorijskih i ideoloških shvatanja.

Jugoslavija je otvorena zemlja. To je sastavni dio naše strategijske orijentacije, jer sve šire povezivanje samostalnih i ravnopravnih naroda i njihove materijalne i duhovne kulture predstavlja bitnu progresivnu tendenciju savremenog svijeta. Ta otvorenost i naše mnogostruke komunikacije sa svijetom omogućuju naše prisustvo i uticaj u savremenim svjetskim zbivanjima. I obrnuto, uticaj progresivnih dostignuća kulture drugih naroda na nas. No, time su istovremeno otvorena vrata i za negativne ideološke i političke uticaje. Pored

toga, protivrječnosti našeg razvitka i ostaci starih odnosa i snaga takođe produkuju nama tuđa shvatanja i teorijska gledišta. Tako smo suočeni sa uticajima buržoaske ideologije, sa sitnoburžoaskim shvatanjima, tehnokratskim idejnim konceptima, dogmatizmom i konzervatizmom, raznim varijantama pseudorevolucionarne ultraljevičarske ideologije i sl. Naša iskustva potvrđuju staru istinu da se marksizam, otvoren prema svim progresivnim naučnim saznanjima, razvija samo kroz neprestanu borbu protiv tuđih ideologija, a njen najznačajniji vid je teorijska kritika.

Savez komunista Jugoslavije se uvijek zalagao i borio za slobodu stvaralaštva u nauci i umjetnosti. To temeljno opredjeljenje sadržano je i u Programu SKJ, koga smo se tokom protekle dvije decenije dosljedno pridržavali.

Međutim, i kada je riječ o slobodi stvaralaštva, mi nismo zadovoljni sa onim što smo postigli. Nema te slobode koja se ostvaruje bez borbe. I za što potpuniju slobodu naučnog i kulturnog stvaralaštva treba se neprekidno boriti, što je u prvom redu zadatak komunista naučnih i kulturnih stvaralaca. Jer, još uvijek unutar naučne i opšte kulturne djelatnosti ima pojava da pojedine grupe, odnosno klanovi, radi svojih egoističkih interesa, ograničavaju stvaralaštvo, sprečavajući posebno afirmaciju mladih naučnih i kulturnih radnika. I često se, umjesto otvorene idejne borbe o teorijskim pitanjima, vodi zakulisna borba grupa i klanova za osvajanje monopolističkih pozicija.

Savez komunista Jugoslavije je uvijek bio kritičan prema sebi i svome djelu. Zahvaljujući toj kritičnosti mi smo obezbjedili kontinuitet naše revolucije. Njeno neprekinuto stvaralaštvo. Zato smo duboko zainteresovani za razvoj marksizma kao kritičke i revolucionarne teorije u Marksovom smislu. Negatorska kritika ne doprinosi progresivnom razvoju nego samo stvara konfuzije i demobilše. Smisao marksističke teorije i kritičke analize je da u postojećem otkriva puteve i oblike daljeg revolucionarnog razvoja. U tome je upravo jedinstvo kritičnosti i revolucionarnosti marksizma.

Nauka i obrazovanje — faktori razvoja

U oblasti prirodnih, tehničkih i primijenjenih nauka istrajan i dugogodišnji rad stručnjaka i istraživača urodio je, u priličnom broju disciplina, zaista vrijednim rezultatima. Neki od njih spadaju među vrhunske u svijetu. Riječ je o zaista velikim dostignućima koja su vidno doprinijela razvoju poljoprivrede, metalurgije, građevinarstva i nekih drugih oblasti. Ovakvom radu i požrtvovanom zalaganju

naših naučnih radnika, neophodno je pružati najširu društvenu podršku. Naročito je važno da se sistematski poboljšavaju uslovi za naučni rad kako bi se još snažnije razvile sposobnosti i inicijative onih darovitih ljudi koji imaju šta da daju razvoju naše nauke, a time i našeg društva u cjelini.

Međutim, takav odnos prema nauci nije još preovlađujući. U nekim oblastima, tako reći, i nema organizovanog istraživačkog rada. U velikom broju industrijskih grana, na primjer, koje zapošljavaju znatan broj radnika, a imaju istovrsnu ili sličnu proizvodnju i tehnologiju, malo se radi zajednički na unapređenju tehnoloških postupaka.

Ovi primjeri nam govore da je potrebno dublje sagledati neka protivuriječja sadašnjeg stanja u ovoj oblasti. Naime, imamo već prilično razvijenu mrežu samostalnih naučnih ustanova, zatim onih na univerzitetima, fakultetima i akademijama nauka, a isto tako naučnoistraživačkih i razvojnih centara u privredi. Izrastao je znatan broj obrazovanih kadrova i stečeno je dosta naučnih, tehnoloških i organizacionih znanja i iskustava. Međutim, ozbiljnu smetnju punom ispoljavanju svih ovih potencijala predstavlja nedovoljna saradnja među njima, kao i između njih i privrede, obrazovnog sistema i drugih društvenih djelatnosti. Jedino samoupravni preobražaji i povezivanje istraživanja sa proizvodnjom i društvenom praksom mogu višestruko povećavati doprinos nauke ukupnom razvoju. Sve to još jednom potvrđuje da smo dobro učinili što smo istakli princip razvijanja neposrednih samoupravnih odnosa i slobodne razmjene rada između nauke i drugih oblasti rada, uz sve manje posredovanje države.

To nam, između ostalog, nalažu potrebe daljeg jačanja naše nezavisnosti na svim područjima života što, razumije se, nikako ne znači i našu autarhičnost. Na to nas takođe upućuju socijalistička i samoupravna svojstva našeg društva, i obaveza da u skladu sa njima razvijamo vlastite proizvodne snage i umne potencijale.

Sa procesom udruživanja rada, povezivanja materijalne proizvodnje, nauke, obrazovanja itd. sve aktuelnije postaje pitanje organizovanja naučnog rada u našem društvu. Brzo se uvećava broj društvenih subjekata kojima je neposredno potrebna nauka. Mislim na mnogobrojne radne organizacije, naročito krupnije sisteme i složene organizacije, na univerzitete i fakultete, delegatske skupštine, društveno-političke organizacije. U isto vrijeme, nameće se potreba za koncentracijom sredstava kako bi se obezbjedila snažna materijalna baza za rad — najsavremenija tehnička oprema, laboratorije,

kabineti, biblioteke, dokumentacije itd. To, između ostalog, znači da treba dalje podsticati praksu udruživanja rada i sredstava radi zajedničkog ulaganja u razvijanje te materijalne baze, a njeno funkcionisanje regulisati samoupravnim sporazumima i dogovorima.

Pripremanjem mladih darovitih ljudi za bavljenje naučnim radom je važna obaveza cijelog društva. U tome odgovornu ulogu ima više činilaca. Među najvažnijim od njih je i naš školski sistem. Zato je u cjelini samoupravnog preobražaja obrazovanja i vaspitanja nužno sagledavati i ovaj zadatak. Važno je da se počev od srednjeg usmjerenog obrazovanja razvijaju sklonosti koje mladi čovjek ispoljava za naučnoistraživački rad. Pogotovo fakulteti imaju u tom pogledu značajnu ulogu. Fakultet ne pruža samo znanje, nego treba i da osposobljava čovjeka za rješavanje problema, i uopšte da podstiče njegovu stvaralačku aktivnost. Sve to govori o dubokoj opravdanosti naše opredijeljenosti za samoupravni preobražaj obrazovanja, za povezivanje i udruživanje fakulteta s ostalim organizacijama udruženog rada, razvijanje samoupravnih prava i položaja učenika i studenata u sistemu obrazovanja, za mijenjanje načina rada i odnosa među ljudima u tom sistemu.

Veoma je važno da se shvati da mi u našem socijalističkom samoupravnom društvu razvijamo nauku kao moć udruženih radnika, a ne kao sredstvo nekih sila otuđenih od njih. Djelujući na razvijanju jedinstva nauke, proizvodnje, obrazovanja i društvene prakse uopšte, mi se borimo za nauku koja će biti utoliko plodotvornija i slobodnija ukoliko bude prisišnije vezana za radnog čovjeka i angažovana na njegovom oslobođenju.

Zato je idejna borba komunista u krčenju puteva ovakvom razvitku i osvjetljavanju njegovih ciljeva od presudnog značaja. U tom pogledu krupni su i njihovi politički zadaci na razbijanju tehnokratskih monopola i svih drugih otpora samoupravnom udruživanju svih oblasti ljudskog rada i stvaranja.

U razvoju obrazovanja i vaspitanja naša društvena zajednica je postigla krupne rezultate koji su ugrađeni u dostignuća njenog ukupnog socijalističkog samoupravnog razvoja. Sistem vaspitanja i obrazovanja obuhvata godišnje oko četiri i po miliona mladih i odraslih. Više od 90 odsto mladih poslije osnovne škole uključuje se u srednje usmjereno obrazovanje, a oko 47 odsto onih koji završavaju srednju školu nastavlja više i visoko obrazovanje. U republikama i pokrajinama danas postoji vrlo široka mreža škola i fakulteta. Poslije rata na višim i visokim školama diplomiralo je oko 650 hiljada studenata, a preko 20 hiljada kadrova steklo je magistraturu ili doktorat

nauka. Sada u zemlji radi 18 univerziteta, odnosno visokoškolskih centara sa preko 300 viših škola i fakulteta, i više od 400 hiljada studenata, što nas već nekoliko godina stavlja među prve u svijetu po broju studenata u odnosu na broj stanovnika.

Na osnovama idejno-političkih stavova Desetog kongresa, otpočeo je proces kvalitativnih promjena u vaspitanju i obrazovanju u cilju njihovog samoupravnog udruživanja u jedinstveni sistem udruženog rada. U razdoblju između dva kongresa pokretane su idejno-političke i društvene akcije, organizatorski i stručni rad u svim republikama i pokrajinama, što je već dalo rezultate.

Učvršćena je marksistička idejno-vaspitna orijentacija, ne samo uvođenjem novih predmeta marksističkog obrazovanja, nego i nastojanjem da ona prožima cjelokupan vaspitno-obrazovni rad od osnovnih do visokih škola. Usmjerenim obrazovanjem otklanjaju se određeni nedostaci ranijeg vaspitno-obrazovnog sistema koji su bili jedan od izvora socijalnih razlika. Sastavni dio preobražaja usmjerenog obrazovanja je intenzivan rad na izradi novih nastavnih programa, u čemu pored prosvjetnih i naučnih radnika, sve više učestvuju i kadrovi iz materijalne proizvodnje, privrednih komora i slično.

Društvenu akciju na socijalističkom samoupravnom preobražaju vaspitanja i obrazovanja prati sukobljavanje nove prakse sa žilavim tradicionalizmom i građanskim koncepcijama ovih djelatnosti, što se izražava i u širenju nevjerice u promjene koje donosi reforma obrazovanja. Mora se imati u vidu da se nacionalizam, tehokratizam, dogmatska shvatanja i druge antisamoupravne pojave u obrazovanju sada ispoljavaju upravo u odbrani starih koncepcija. Zato je neprestana idejna borba sastavni dio široke društvene akcije i stručnog rada na reformi.

Dosljedno sprovođenje principa neprekidnog obrazovanja, tokom čitavog radnog vijeka, zahtijeva da se tome, više nego do sada, prilagode cjelokupna organizacija i sistem obrazovanja, škole i fakulteti, ali i organizacije udruženog rada u privredi, nauci i drugim djelatnostima.

Procesima povezivanja obrazovanja i rada i prevazilaženja tradicionalne zatvorenosti vaspitno-obrazovnih institucija može mnogo da doprinese smjelije i odlučnije uključivanje uzdignutih stručnih i istraživačkih kadrova, kako iz materijalne proizvodnje tako i iz društvenih djelatnosti u vaspitno-obrazovni proces. Ima, međutim, pojava da se od njih traži formalno posedovanje akademskih titula ili prosvjetnih zvanja, bez obzira na njihove stvarne sposobnosti, dok

u isto vrijeme u mnogim školama i na fakultetima, nema dovoljno stručnih kadrova za nastavni rad.

Dosadašnji rezultati u marksističkom obrazovanju i suštinski ciljevi reforme zahtijevaju demokratizaciju u izradi programa i udžbenika svih, a posebno društvenih nauka. U stvari, našim demokratiskim odnosima najviše bi odgovaralo kada bismo uveli običaj da značajnija marksistička djela, važniji udžbenici iz marksizma, kao i prijedlozi nastavnih programa, budu predmet široke javne diskusije.

Savez komunista i omladinske organizacije moraju još istrajnije i organizovanije raditi na jačanju samoupravnih prava učenika i studenata. Aktivna uloga učenika i studenata sastavni je dio reforme obrazovanja i vaspitanja.

Savez komunista će se i dalje zalagati da se radnicima u oblasti vaspitanja i obrazovanja osigura jednak društveno-ekonomski položaj sa radnicima u materijalnoj proizvodnji i drugim oblastima udruženog rada. A to se postiže dosljednim razvijanjem slobodne razmjene rada, koja treba da podstiče vrednovanje rezultata obrazovnog i vaspitnog rada u skladu sa njihovim doprinosom materijalnom, društvenom i kulturnom napretku.

Samoupravni preobražaj kulture

Odluke X kongresa Saveza komunista, Ustav i Zakon o udruženom radu dali su snažne podsticaje samoupravnom preobražaju kulturnih djelatnosti. Došlo je do samoupravnog konstituisanja organizacija udruženog rada u kulturi. Sa organizacijama udruženog rada u materijalnoj proizvodnji i drugim djelatnostima, one putem svojih delegacija u samoupravnim interesnim zajednicama zajednički vode rasprave i donose odluke o razvoju kulturnog života. Mnoge od ovih organizacija počinju da ostvaruju i neposrednu međusobnu saradnju.

Time se sve više prevazilazi nasljeđena zavisnost kulturnih ustanova od države i budžetskog finansiranja. Nema gotovo oblasti kulture u kojoj se ne uočavaju izvjesna kretanja u tom pravcu i naponi da se mijenjaju način rada i unutrašnji odnosi u pojedinim kulturnim ustanovama.

Pozitivno je, svakako, i to što stvaraoci iz ovih oblasti, na svojim kongresima i drugim skupovima, razmatraju ova pitanja i dogovaraju se o samoupravnom preobražaju svojih djelatnosti, na bazi samoupravnog udruživanja rada. Sve to ima pozitivan uticaj na kulturnu saradnju republika i pokrajina.

Razumije se, i ovdje ima još dosta lutanja, nerazumijevanja, pa i otpora. No, to nas neće omesti u ostvarivanju naših ciljeva koji su dugoročni. Mi težimo da ono najvrednije što je stvoreno u nauci, umjetnosti, u svim oblastima stvaralaštva, postane svojina radnog čovjeka. U isto vrijeme, nastojimo da i samo njegovo socijalističko samoupravno djelovanje bude jedan kulturni čin, građenje jedne nove kulture. Zato je neophodno da se u društvu neprestano razvijaju uslovi za ispoljavanje svih čovjekovih stvaralačkih mogućnosti.

To neće ići lako i brzo. Ali, ako budemo dobro radili, rutinerstvo, egoizam i ljenost duha sve više će odstupati pred unutrašnjom potrebom ljudi za stvaralaštvom, pred našom čvrstom opredijeljenošću za društvene preobražaje, pred osjećanjima solidarnosti i razumijevanja za druge, pred snagom nacionalne ravnopravnosti i bratstva naših naroda i narodnosti.

Sve veći broj naših ljudi tako osjeća i misli, tako se ponaša u svakodnevnom životu. Svojim istrajnim radom naše organizovane socijalističke snage treba još više da doprinesu da kultura, tako shvaćena, snažno prožima sve oblasti života, svijest i djelovanje našeg radnog čovjeka.

V

Savez komunista Jugoslavije — vodeća i usmjeravajuća idejno-politička snaga društva

Deseti kongres Saveza komunista Jugoslavije svojim jasnim stavovima najšire je mobilisao članstvo Saveza komunista i sve socijalističke snage društva i pokrenuo ih na svjesnu stvaralačku akciju. Upornim radom uspjeli smo da učvrstimo idejno-političko i akciono jedinstvo Saveza komunista. To je odlučujuće doprinijelo učvršćivanju samoupravnog društveno-ekonomskog i socijalnog položaja radnih ljudi i, uopšte, afirmaciji i stabilnosti našeg socijalističkog samoupravnog sistema. Sadašnji napor na daljem razvoju socijalističke samoupravne demokratije, u stvari, dosljedan su i logičan nastavak i kontinuitet naše revolucionarne strategije i politike Saveza komunista.

Savez komunista i u sadašnjoj etapi socijalističkog razvoja kritički analizira pređeni put i iskustva, otvara perspektive društvenog i materijalnog razvitka i ukazuje na puteve i sredstva borbe za sve bolji život radnih ljudi. Suština njegove vodeće uloge je u tome da

podstiče stvaralačke snage i jača samoupravljačku svijest miliona radnih ljudi u uslovima samoupravnog i delegatskog sistema.

Tu svoju ulogu Savez komunista ostvaruje kao unutrašnja snaga našeg društveno-ekonomskog i političkog sistema, kroz aktivnost radničke klase i svih samoupravnih snaga društva. On se uvijek nalazi u samom središtu političkog života masa, boreći se da radnička klasa i svi samoupravno organizovani radni ljudi budu odlučujući faktori u rješavanju svih bitnih društvenih problema.

Obaveza je Saveza komunista i drugih socijalističkih snaga da jačaju samoupravnu ulogu radnog čovjeka u udruženom radu, da učvršćuju poziciju radničke klase kao osnovnog subjekta revolucije. Raznim pritiscima birokratskih i tehnokratskih monopola, koji obično demagoški nastupaju kao tobožnji zastupnici interesa udruženog rada ili države, može se uspješno suprotstaviti samo organizovana i jedinstvena radnička klasa, zajedno sa ostalim radnim ljudima.

Izgradnja novih društveno-ekonomskih i političkih odnosa, na osnovu Ustava i Zakona o udruženom radu, ne može biti stvar spontane akcije, nego svjesne i organizovane idejne i političke aktivnosti socijalističkih snaga društva sa Savezom komunista na čelu. Samo tako naša revolucija može ići dalje. Ona je i do sada odnosila pobjede i postizala uspjehe zahvaljujući prije svega tome što nije robovala nikakvim modelima i dogmama, niti zapadala u praktikizam već se — polazeći od dostignuća naše savremene socijalističke teorije i prakse — uvijek oslanjala na stvaralačku i revolucionarnu akciju radničke klase i najširih slojeva društva.

Pred nama su danas zadaci sprovođenja u život našeg novog društveno-ekonomskog i političkog sistema. U središtu toga sistema, kako smo ga zamislili i postavili, jesu čovjek, njegova sloboda i sreća, njegova prava kao proizvođača i samoupravljača, njegovi neposredni i dugoročni interesi. A to je upravo smisao i svrha revolucionarne borbe naše radničke klase i njene komunističke avangarde. Socijalizam i jeste historijski proces oslobođenja rada i radničke klase, oslobođenja ličnosti, proces u kome čovjek postaje stvarni gospodar svoga života i rada.

Svestrana angažovanost subjektivnih socijalističkih snaga u rješavanju društvenih problema je neophodna. Jer, u mnoštvu različitih interesa samoupravnih subjekata, te snage, u prvom redu Savez komunista, izražavaju suštinu i cjelinu onoga što je zajedničko našem socijalističkom društvu. Zato Savez komunista mora biti prisutan svuda gdje samoupravljači odlučuju, kao unutrašnja pokretačka snaga sistema, a ne izvan ili iznad njega. U demokratskoj saradnji

sa svim proizvođačima, komunisti se moraju boriti da sami samoupravljači slobodno izražavaju i usklađuju svoje uže i šire neposredne i dugoročne interese. I da donose najracionalnije odluke o svim pitanjima koja se tiču kako sopstvenog života i rada, tako i razvoja užih i širih društveno-političkih zajednica. Za takvo demokratsko odlučivanje neophodna je i svijest radnog čovjeka da se i njegovi lični interesi jedino mogu ostvarivati usklađivanjem i povezivanjem sa širim zajedničkim interesima. U izgrađivanju takve svijesti upravo Savez komunista ima nezamjenljivu ulogu.

Savez komunista se, dakle, mora čvrsto nalaziti unutar delegatskog sistema. On mora dati odlučujući doprinos izrastanju delegatskog sistema u moćni instrument cijelog samoupravnog društva. Prema tome, Savez komunista treba da djeluje u ravnopravnom stvaralačkom dijalogu s radnim ljudima, u čvrstoj povezanosti s delegacijama i delegatima, u organizovanoj idejno-političkoj borbi za najcjelishodnija rješenja — u udruženom radu, mjesnim i samoupravnim interesnim zajednicama, delegatskim skupštinama; jednom riječju u cjelokupnom političkom sistemu naše socijalističke samoupravne demokratije.

Jedinstvo SKJ i demokratski centralizam

Idejno-političko i akciono jedinstvo Saveza komunista, na osnovama demokratskog centralizma, biće i ubuduće kao i do sada zaloga naših uspjeha i pobjeda. Ono je bitan uslov daljeg razvoja socijalističkog samoupravnog društva i jačanja ravnopravnosti, bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije.

U vezi s tim želim da istaknem da je Centralni komitet SKJ u proteklom periodu bio i ostao jedinstven u svim bitnim pitanjima socijalističke izgradnje i naše spoljne politike. Jačanju jedinstva SKJ dali su puni doprinos savezi komunista socijalističkih republika i autonomnih pokrajina, odnosno njihovi centralni i pokrajinski komiteti. Njihova odgovornost za izgradnju i sprovođenje jedinstvene politike SKJ snažno se potvrdila i na nedavno održanim republičkim kongresima i pokrajinskim konferencijama.

Razumije se, idejno i akciono jedinstvo naših redova moramo i dalje jačati i to, prije svega, svakodnevnim radom u izvršavanju zadataka. Samo tako ćemo uvijek iznova sticati povjerenje radnih ljudi, kao što se i samo jedinstvo u svakoj novoj etapi mora iznova izgrađivati i potvrđivati. Jer, jedinstvo nije apstraktan pojam, već se ono izgrađuje u najužoj veza sa stvarnošću, sa razvojem društveno-ekonomskih odnosa, usklađivanjem različitih interesa u društvu, pa i

među pojedinim dijelovima radničke klase. Pored toga, naše društvo još nije oslobođeno od raznih negativnih tendencija. Naročito su štetne pojave raskoraka između riječi i djela. Još su jaki i otpori raznih tehnobirokratskih monopola. Zbog različitih i protivrječnih interesa, ponekad su i reagovanja nekih društvenih organa jednostrana. Zato moramo, uporedo sa razvijanjem političkog sistema, izgrađivati takvu politiku Saveza komunista i cijelog društva koja će obezbjeđivati i najveće moguće jedinstvo akcije. Time ćemo se i najefikasnije suprotstavljati svim antisamoupravnim tendencijama. Savez komunista mora posebno voditi stalnu borbu protiv onih koji, koristeći objektivne teškoće i protivrječnosti našeg razvoja, nastoje da onemoguće usaglašavanje različitih interesa demokratskim putem. Jer, time oni u suštini osporavaju ravnopravnost naroda i narodnosti i presudnu ulogu interesa radničke klase.

Rezultati koje ostvarujemo u konkretnim akcijama jačanja socijalističkog samoupravljanja, u dosljednom ostvarivanju Ustava SFRJ i Zakona o udruženom radu, čine klasnu i političku osnovu stvarnog jedinstva i najvažniji kriterijum revolucionarnosti svakog člana, organizacije i organa Saveza komunista. Time se odlučujuće doprinosi jačanju jedinstva radničke klase, ravnopravnosti i bratstvu naroda i narodnosti Jugoslavije.

Demokratski odnosi u samom Savezu komunista su od posebnog značaja za realizaciju njegove vodeće uloge. Zbog toga demokratski centralizam ostaje i ubuduće osnovni princip unutrašnjih odnosa, organizovanja i cjelokupnog djelovanja Saveza komunista Jugoslavije. On obezbjeđuje najširu demokratiju u kreiranju politike i donošenju odluka i najčvršće jedinstvo u njihovom sprovođenju. Time se omogućava ispoljavanje najšire inicijative i stvaralaštva svakog člana, svake osnovne organizacije i svakog rukovodstva SKJ. Demokratski centralizam u SKJ je i bitan uslov i pretpostavka demokratskog razvoja našeg društva u cjelini. Zato je neophodno da se u daljoj izgradnji unutrašnjih odnosa i jačanju jedinstva SKJ demokratski centralizam dosljedno primjenjuje i obogaćuje.

Rasprave u Savezu komunista treba da se vode slobodno i demokratski. Idejno jedinstvo upravo i pretpostavlja borbu mišljenja na liniji traženja najboljih rješenja. Iz takvih demokratskih odnosa i proizlazi stvaralačka, jedinstvena akcija. Stavovi i odluke koje usvoji većina postaju zakon za svakog komunistu, pa i onog koji je imao suprotno mišljenje. To svoje mišljenje on može zadržati, ali u praksi mora sprovoditi odluku većine. Svako suprotno ponašanje vodilo bi grupašenju i frakcionaštvu, razbijanju jedinstva Saveza komunista Jugoslavije.

Slobodno i otvoreno iznošenje mišljenja i principijelna kritika najbolji su lijek protiv kritizerstva, demagogije, politikanstva i sličnih pojava. Mi smo revolucionarna organizacija, u koju ljudi stupaju dobrovoljno, motivisani idejnim opredjeljenjem i željom da lično doprinesu revoluciji, oslobađanju čovjeka i njegovog rada. Komunisti se mora osjećati slobodnim, ravnopravnim i potrebnim radničkoj klasi. Stvaralački dijalog može se voditi samo u atmosferi demokratskih i drugarskih odnosa ljudi koji slobodno izražavaju svoje mišljenje o svakom problemu, da bi se zajednički izgradili stavovi i išlo u akciju. Zato demokratske odnose u Savezu komunista moramo stalno razvijati, kao najbolji instrument revolucionarnog i stvaralačkog jedinstva.

Savez komunista se zalaže za demokratiju, koja podrazumijeva i odgovornost i koja je uslov efikasnog obavljanja društvenih poslova. Svojim istrajnim zalaganjem za takvu, socijalističku i samoupravnu demokratiju, mi komunisti se i razlikujemo od malograđana, liberala i sličnih koji demokratiju shvataju samo kao prava bez društvene odgovornosti.

Svaki korak u razvoju socijalističkog samoupravljanja stvara uslove za sve demokratskije oblike društvenog života i stalno produblјivanje prava radnih ljudi i građana. Borba za oslobođenje rada i radničke klase u našoj zemlji kreće se ka sve višim oblicima socijalističkih samoupravnih sloboda za sve ljude. To je suštinsko pitanje sadašnje etape revolucije i idejnog opredjeljenja komunista i svih boraca za socijalizam.

Oblici organizovanja i djelovanja Saveza komunista

Svoju vodeću idejnu i političku ulogu Savez komunista će uspješno ostvarivati i u novim uslovima, na taj način što će se, odgovarajućim oblicima i metodama djelovanja, unutar društveno-ekonomskog i političkog sistema, dosljedno boriti za socijalistička samoupravna rješenja bitnih problema razvoja, o čemu sam već govorio. U tom smislu će se na ovome Kongresu razmatrati i promjene i do-Statuta SKJ.

Naročitu pažnju moramo posvetiti osnovnoj organizaciji Saveza komunista kao temeljnom obliku i subjektu cjelokupne politike i idejno-političkog djelovanja komunista. Upravo preko svojih osnovnih organizacija, Savez komunista ostvaruje neposrednu vezu sa radničkom klasom i radnim ljudima. Formiranjem osnovnih organi-

zacija u osnovnim organizacijama udruženog rada, radnim i mjesnim zajednicama, Savez komunista je utemeljen u osnovne ćelije društva. Nakon Desetog kongresa brže je nastavljen proces stvaranja, po broju članova, manjih organizacija, što je pozitivno uticalo na razvijanje inicijative i aktivnosti komunista i dovelo do jačanja idejnog uticaja Saveza komunista. Iskustvo govori da je Partija uvijek uspješnije djelovala kada su bile aktivnije njene osnovne organizacije. I danas se od komunista traži da u svemu bude primjeren borac revolucije, nerazdvojno povezan sa masama. Zato smo i išli na stvaranje manjih osnovnih organizacija. Nakon 1971. godine, kada smo imali 15.825 osnovnih organizacija, njihov broj se iz godine u godinu stalno povećavao. Početkom 1974. bilo ih je 26.575, a krajem 1977. godine 47.212 osnovnih organizacija. Među njima je 82,4 odsto onih sa manje od 50 članova. Time su stvoreni uslovi za još neposrednije i uspješnije djelovanje komunista.

Komunistima je neophodan svakodnevni dijalog i dogovor sa ostalim radnim ljudima neposredno na radnom mjestu, na zboru, sindikalnom sastanku, u radničkom savjetu i slično. Tu, a ne iza zatvorenih vrata, treba sagledavati suštinske probleme svoje sredine, odgovorno zauzimati stavove i iznalaziti najbolja rješenja. U svojoj cjelokupnoj aktivnosti komunisti moraju prednjačiti principijelnošću, dobrim poznavanjem stvari i visokim stepenom političke kulture, koja podrazumijeva strpljenje i uvažavanje i drugačijih mišljenja. Komunisti moraju imati izoštren sluh za sve ono što se zbiva u njihovoj sredini i za ono što su stvarna htijenja radnih ljudi.

Nalazeći se uvijek tamo gdje se razvija samoupravna i politička aktivnost radnih masa i građana, Savez komunista mora biti otvoren za njihove inicijative i težnje i na tome graditi svoje zaključke i voditi političku akciju. Tako će Savez komunista u još većoj mjeri biti ono što se od njega uvijek tražilo — revolucionarna partija radnih masa, njihovo najsnažnije oružje.

Isto tako, i rad opštinske organizacije Saveza komunista i njenih organa mora se prilagoditi novim uslovima razvoja našeg socijalističkog samoupravnog sistema, u skladu sa potrebama djelovanja članova i osnovnih organizacija. Opštinska konferencija i njen komitet treba da usmjeravaju ukupnu aktivnost komunista na svom području, da koordiniraju njihove akcije, blagovremeno reaguju na određene pojave i probleme. Temeljita i blagovremena analiza konkretne problematike treba da bude glavna osnova izgrađivanja idejnih i političkih stavova Saveza komunista za rad u delegatskom sistemu, Socijalističkom savezu i drugim društveno-političkim organizacijama.

Oblici djelovanja Saveza komunista u samoupravnim i društveno-političkim organima i organizacijama u mnogim opštinama još nisu dovoljno razvijeni. Od opštinske konferencije, u prvom redu, traži se da svojim radom doprinosi demokratskom donošenju odluka u okviru delegatskog sistema. Zato se moraju energičnije otklanjati slabosti u njihovom radu. Jer, još ima ne malo primjera da se odlučivanje o raznim društveno-ekonomskim i političkim pitanjima koncentriše u opštinskom komitetu, pa i pojava da razne neformalne grupe i pojedinci sami odlučuju umjesto nadležnih organa i organizacija.

Jednom rječju, organizovanje našeg Saveza komunista u cjelini treba da služi što boljem funkcionisanju našeg političkog sistema socijalističke samoupravne demokratije.

U skladu s tim mora se organizovati i rad Centralnog komiteta SKJ i njegovog Predsjedništva kao političko-izvršnog organa. Neophodno je da naš Centralni komitet blagovremeno sagledava socijalističku praksu društva u cjelini, da povezuje iskustva i teorijska saznanja sa realnim stanjem i dugoročnom vizijom, da usmjerava društveni razvoj. A to znači da bude u toku svih aktuelnih kretanja i problema koji su na dnevnom redu delegacija i njihovih tijela, u društvenim savjetima i društveno-političkim organizacijama Federacije, da ostvaruje demokratsku komunikaciju, da aktivno i neposredno učestvuje u kreiranju i sprovođenju njihove politike. Time će naš Centralni komitet i ubuduće obezbjeđivati jedinstveno djelovanje cijelog Saveza komunista kao — ideološki, politički i organizaciono — jedinstvene avangarde radničke klase, sa jedinstvenom političkom platformom. Jer, i socijalističko samoupravljanje je jedinstven društveni produkcionni odnos, kao što su i historijski interesi radničke klase, svih naroda i narodnosti Jugoslavije — istovjetni.

Sve uspješnija aktivnost u izvršavanju zadataka koje je postavio Deseti kongres, još više je ojačala povjerenje radnih ljudi u revolucionarni kurs i politiku Saveza komunista Jugoslavije. To se vidno odrazilo i na razvoj Saveza komunista, koji je svoje redove u međuvremenu proširio za gotovo 700.000 članova, tako da je krajem 1977. godine imao 1,629.029 članova. Značajno je da je među primljenim članovima najviše omladine, preko 71 odsto, što predstavlja veliko osvježanje za Savez komunista, koji po prosjeku starosti članstva spada među najmlađe komunističke partije. To takođe pokazuje da je politika Saveza komunista izraz interesa i htijenja i mladih generacija, koje svoju budućnost vide u socijalističkom samoupravljanju i spremno preuzimaju odgovornost za njegov dalji razvoj. Ja

duboko vjerujem u naše mlade generacije. Ubijeden sam da će naša omladina dostojno i smjelo nastaviti revolucionarnim putem, koji su prokrčile prethodne generacije i da će punom snagom dalje razvijati tekovine naše revolucije.

Pozitivno se mijenja, iako nešto sporije, socijalna struktura Saveza komunista. Od prošlog kongresa je primljeno preko 166.000 radnika, tako da je danas u Savezu komunista gotovo trećina, to jest blizu pola miliona neposrednih proizvođača. Kada tome dodamo i sve ostale koji rade u neposrednoj proizvodnji i samoupravnom udruženom radu i žive od sopstvenog dohotka, onda možemo smatrati da gotovo polovina članstva SKJ pripada radničkoj klasi.

U nekim organizacijama, međutim, još nije preovladalo shvaćanje o potrebi borbe za radničku većinu u Savezu komunista, pa to i dalje ostaje jedan od naših primarnih zadataka. Radnička klasa je nosilac socijalističke revolucije i zato je neophodno da u redovima njene avangarde budu u većini neposredni proizvođači. Pri tome se moraju otkloniti izvjesne nejasnoće u pogledu socijalne strukture članstva. Još ima pogrešnih shvaćanja o tome ko je danas radnik. Razvojem proizvodnih snaga, primjenom nauke i moderne tehnologije, i kod nas se kvalitativno promijenila struktura zaposlenih. U neposrednoj proizvodnji materijalnih dobara sve je više ljudi i sa visokim obrazovanjem. U savremenom tehnološkom procesu proizvodnje i doktor nauka je, kao i radnik za strugom — neposredni proizvođač. Prema tome, tehnička i druga inteligencija, čija je djelatnost u neposrednoj funkciji procesa proizvodnje takođe je sastavni dio radničke klase.

Poslije perioda stagnacije, postepeno raste i broj individualnih poljoprivrednih proizvođača u Savezu komunista, tako da ih danas ima blizu 80.000. Pri tome se mora imati u vidu da je kod nas i dalje snažan proces migracije seoskog stanovništva u gradove i industriju. No, i pored toga, mi ne možemo biti zadovoljni sadašnjim brojem poljoprivrednika u Savezu komunista. Jer, to nije adekvatno njihovoj aktivnosti u socijalističkom preobražaju sela i unapređivanju poljoprivredne proizvodnje.

I broj žena u Savezu komunista se znatnije povećao, za oko 160.000, tako da sada njihovo učešće iznosi preko 23 odsto. Naročitu pažnju treba posvetiti prijemu radnica iz materijalne proizvodnje i žena poljoprivrednih proizvođača. Ja moram da kažem da se u tom pogledu još uvijek sektaši. U nekim sredinama ispoljava se i konzervativni odnos prema ulozi žene u društveno-političkom životu.

Radni ljudi i omladina očigledno žele da budu članovi avangarde čija je politika izraz i njihovih ličnih stremljenja i ideološko-političkih opredjeljenja. Ima, međutim, slučajeva da pojedinci ulaze u Savez komunista iz karijerističkih i sličnih pobuda i to najčešće u sredinama van materijalne proizvodnje. Takvi se obično poslije prijema pasiviziraju ili napuštaju Savez komunista. Razumije se, Savez komunista ni ubuduće ne smije sektašiti i zatvarati svoja vrata za sve one koji se uključuju u borbu za socijalističko samoupravljanje. Jasno je da se moraju poštovati utvrđeni kriterijumi i prijem vršiti sistematski i organizovano. Novim članovima treba isto tako pružiti veću pomoć u ideološko-političkom osposobljavanju, da bi mogli uspješno izvršavati svakodnevne zadatke.

Za jednu revolucionarnu partiju kakav je naš Savez komunista — ja sam to uvijek isticao — nije presudan broj članova nego njegov idejno-politički kvalitet, sposobnost da kao vodeća snaga društva mobiliše i usmjerava radne ljude u borbi za socijalizam. Komunista je bio i ostaje svjesni vojnik revolucije, spreman da pruži sve od sebe za ostvarivanje njenih ideala i ciljeva. Zato su oči naroda sa razlogom stalno uprte u komuniste, u ono što oni preduzimaju i čine. Ne smije se nikada gubiti iz vida da rad i ponašanje pojedinaca utiču na ugled Saveza komunista u cjelini. Zato komunista mora zračiti onim vrlinama u kojima se izražava njegova privrženost klasnim ciljevima i humanim vrijednostima pokreta kome pripada. Mora stalno obogaćivati svoj idejni i moralni lik, neprekidno učiti i proširivati svoja znanja. Jer, sve je to neophodni uslov za uspješnu društvenu akciju.

Idejno osposobljavanje komunista

Organizacije i rukovodstva Saveza komunista razvili su poslije Desetog kongresa veliku aktivnost u idejno-političkom osposobljavanju komunista i drugih radnih ljudi. Može se reći da su takva širina i intenzitet rada rijetko kada postignuti u poslijeratnim godinama.

Kao što sam već rekao, obrazovani su marksistički centri u svim republikama i pokrajinama i u nekim većim gradovima i radnim organizacijama. Osnovan je veliki broj političkih škola i pokrenuti su drugi oblici idejno-političkog osposobljavanja.

Dalje razvijanje naše socijalističke samoupravne prakse nameće složenije zadatke i u idejno-političkom osposobljavanju. Krenuli smo putevima povezivanja različitih oblasti rada i društvenog života, koji su u mnogo čemu novi. To od ljudi traži mnogo više znanja, šire

vidike, bogatiju kulturu. Naš radni čovjek je u takvom položaju da sa svog radnog mjesta učestvuje u odlučivanju o svim pitanjima razvoja svoje osnovne organizacije udruženog rada, svoje komune i zajednice u cjelini. Za rješavanje tih pitanja, on udružuje dio dohotka koji je rezultat i njegovog rada. Takav položaj traži od njega i dublje razumijevanje zakonitosti društvenog razvoja. Od članova Saveza komunista traži se još i više. Oni moraju raspolagati znanjima na osnovu kojih će biti u stanju da analiziraju odnose i situaciju u kojoj djeluju, i da u mnoštvu različitih interesa nalaze rješenja koja će jačati socijalističko samoupravljanje.

Idejno-političko osposobljavanje čini komuniste angažovanim i svjesnim borcima za dalje društvene preobražaje. Marksistička kultura mijenja njihov način mišljenja i osjećanja, njihov odnos prema drugim ljudima i društvenim problemima.

Marksističko obrazovanje takođe pomaže komunistima da dublje sagledaju društvene korjene antisocijalističkih i antisamoupravnih ideologija i različite vidove njihovog ispoljavanja. Osposobljava ih, dakle, za idejnu borbu.

Na Desetom kongresu Saveza komunista naglasili smo značaj osnovne organizacije u razvijanju idejnog rada. Smisao tog stava bio je da se u osnovnoj organizaciji, koja razmatra pitanja praktičnog političkog rada, vodi istovremeno i idejno-teorijska diskusija o tim pitanjima, tako da to bude idejna priprema za političku aktivnost. Taj duh treba da prožima aktivnost svih organizacija i rukovodstava Saveza komunista.

Razvijanju teorijskog mišljenja komunista i idejne borbe mnogo može da doprinese naša marksistička publicistika koja treba da se još više angažuje u tom pravcu. Posebna uloga u tome pripada izdavačkoj kući »Komunist«.

Danas u Savezu komunista djeluje veliki broj novih članova, pretežno mladih ljudi. Oni treba da usvoje bitna saznanja i iskustva iz dosadašnjih borbi koje je Savez komunista, zajedno s drugim radnim ljudima, vodio za socijalističko samoupravno društvo. To je ozbiljan i složen zadatak. Svijest o putevima i tekovinama naše revolucije uslov je dubljeg razumijevanja i samoprijegornog rješavanja njenih sadašnjih zadataka.

Naš čovjek je duboko privržen socijalističkom samoupravljanju, koje je izvor njegovih bitnih prava i sloboda. U načinu na koji se rješavaju problemi u osnovnoj organizaciji udruženog rada izražava se i odnos prema cjelini naše društvene zajednice. Zbog toga se ko-

munisti u svakodnevnom radu moraju boriti za razvijanje svijesti radnih ljudi o tome da je neophodno, pored vlastitih, uvijek imati pred očima i interese drugih samoupravnih zajednica, da se ti interesi moraju usklađivati, da je u odlučivanju o pojedinim pitanjima važno gledati i unaprijed, u budućnost.

Idejni rad, pored ostalog, povećava osjetljivost i otpornost našeg radnog čovjeka prema onim snagama, tendencijama i pritiscima koji ga ometaju da slobodno radi i stvara. Tako se on još odlučnije suprotstavlja i tehnokratizmu, kao otvorenom sputavanju njegovih samoupravnih prava, birokratizmu, kao skučenosti duha i ograničavanju njegovog stvaralaštva, i nacionalizmu kao nehumanoj i ponižavajućoj ideologiji.

Kadrovska politika

Savez komunista je uvijek posvećivao veliku pažnju uzdizanju kadrova i kadrovskoj politici uopće. Ta politika, koja obuhvata cio proces od idejno-političkog i stručnog osposobljavanja do kandidovanja i biranja ljudi za određene poslove, mora biti stvar samoupravno udruženih radnih ljudi i organizovanih socijalističkih snaga sa Savezom komunista na čelu. U njegovom ostvarivanju polazimo od interesa i ciljeva radničke klase i svih radnih ljudi i praktičnih zadataka izgradnje socijalističkog samoupravljanja.

Moramo odlučno jačati klasnu usmjerenost kadrovske politike i zalagati se za njeno dugoročno planiranje. Jedinostvenost ciljeva i kriterija i demokratizam u ostvarivanju kadrovske politike omogućavaju svestrano osposobljavanje i društveno angažovanje radnih ljudi kao slobodnih i odgovornih ličnosti. Zbog toga su izuzetno značajni radni, stručni, idejno-politički i moralni kvaliteti ljudi, i njihova čvrsta opredijeljenost za socijalističko samoupravljanje. To se pogotovo odnosi na one koji se biraju na odgovorna, rukovodeća mjesta. U isto vrijeme, javnim i demokratskim društvenim dogovorima nosilaca kadrovske politike — u čemu posebnu ulogu ima Socijalistički savez — moramo onemogućavati tendencije monopolizacije, privatizacije i gomilanja društvenih funkcija.

Savez komunista i sve organizovane socijalističke snage moraju istrajati u dosljednom ostvarivanju utvrđene kadrovske politike. Radni ljudi i građani treba još šire da se koriste svojim ustavnim pravom da neposredno i odgovorno odlučuju o izboru i raspoređivanju kadrova na odgovarajuća radna i rukovodeća mjesta. Obaveza je Saveza komunista da istraje u podršci tom našem milionskom sa-

moupravljačkom potencijalu da ovlada kadrovskom politikom. U procesu kandidovanja i biranja, za svako mjesto, pa i najodgovornija, treba da konkuriše veći broj kandidata; razumije se, koji ispunjavaju utvrđene kriterije. Tada će ljudi, prema sopstvenoj ocjeni i opredjeljenju, moći stvarno da izaberu one najbolje kojima će i pružiti punu podršku u radu. Tako će se onda onemogućiti dugo ostajanje pojedinaca na istim mjestima i njihovo birokratiziranje, kao i neprincipijelna borba za funkcije i položaje, što nam nanosi ozbiljnu političku štetu.

Moraju se spriječiti pokušaji pojedinaca i grupa da o kadrovskoj politici i o izboru ljudi odlučuju mimo izabranih organa i tijela, ili tobože u njihovo ime, a u stvari suprotno principima i kriterijima naše kadrovske politike. Takvih pokušaja bilo je dosta u nedavnoj prošlosti, a ima ih, istina nešto manje, i danas.

Nedavno održani izbori delegacija i delegata, kao i izbori u Savezu komunista i društveno-političkim organizacijama, jasno su pokazali da naši radni ljudi i građani znaju ko su najbolji u njihovoj sredini, kome treba pokloniti povjerenje i od koga mogu očekivati najbolje rezultate. Među izabranim delegatima i članovima pojedinih organa i foruma sve je više radnika iz materijalne proizvodnje. Isto tako veći je broj mladih ljudi i žena. Međutim, ni to još ne odgovara njihovoj društvenoj ulozi i stvarnom doprinosu socijalističkoj izgradnji. Razlozi takvom stanju su i u otporima konzervativnih pojedinaca i grupa, iz birokratskih i tehnokratskih struktura, kao i u nedovoljnoj angažovanosti pojedinih organizacija i organa Saveza komunista.

Donošenje društvenog dogovora o kadrovskoj politici u Federaciji i njegovo sve uspješnije primjenjivanje ima veliki značaj za demokratsko i efikasnije rješavanje zajedničkih i posebnih problema svih naših republika i pokrajina i za jačanje ravnopravnosti i jedinstva naših naroda i narodnosti. Moramo zato i ubuduće biti odlučni i dosljedni u ostvarivanju jednake i odgovarajuće zastupljenosti kadrova u organima i organizacijama Federacije iz republika i pokrajina.

U skladu sa karakterom naše socijalističke samoupravne demokratije, potrebna je podrška orijentaciji i praksi neprofesionalnog obavljanja odgovornih dužnosti u Savezu komunista, društveno-političkim organizacijama, delegatskim skupštinama i drugim organizacijama i organima. Treba takođe osigurati uslove da se kadrovi, nakon isteka mandata, vraćaju u svoje ranije organizacije, u skladu sa principom izmjenljivosti i angažovanja novih ljudi.

Kadrovska politika je jedno od strateških pitanja naše borbe za socijalističko samoupravljanje i zato će to i ubuduće biti posebna briga Saveza komunista.

*

Drugarice i drugovi,

Znam da u jednom referatu nije moguće obuhvatiti sve što je postignuto od Desetog kongresa do danas. Zadržao sam se više na onim pitanjima gdje nas očekuju najvažniji zadaci u narednom periodu. Ti zadaci će daleko šire i konkretnije biti razrađeni u diskusiji i kongresnim dokumentima. Ali, već sada sa sigurnošću možemo reći da će Savez komunista Jugoslavije, kao partija revolucionarne akcije, postizati nove pobjede u borbi za socijalističko samoupravljanje i svestrani napredak naše zemlje, zajednice slobodnih ljudi i ravnopravnih, zbratimljenih naroda i narodnosti.

Socijalistička, samoupravna i nesvrstana Jugoslavija ima čvrste i trajne temelje, pouzdane oslonce svoje budućnosti.

Snaga Jugoslavije je u herojstvu i čvrstini njenih naroda i narodnosti, koji su se kalili kroz historiju i izdržali probu u najvećim iskušenjima velikog oslobodilačkog rata.

Snaga je u njihovom jedinstvu i svijesti da je to jedinstvo u današnjem svijetu — u kome još sila nije ustuknula pred razumom — uslov ne samo prosperiteta, nego i golog opstanka.

Snaga je u idejama koje nas nadahnjuju i u ciljevima za koje se borimo.

Snaga je u radničkoj klasi i njenoj odlučujućoj ulozi u društvu, u našim radnim ljudima koji, iako još nisu lišeni mnogih teškoća i odricanja, svakoga dana imaju sve više i žive sve bolje.

Snaga je u našoj mladoj generaciji koja je prigrlila tekovine revolucije kao svoje i koja zna da iza sebe ima duži period rada i života u slobodi i miru, nego i jedna prethodna generacija na ovom tlu.

Snaga je u socijalističkom samoupravnom sistemu koji našem čovjeku obezbjeđuje da slobodno i suvereno odlučuje o svom radu i njegovim rezultatima, koji ga štiti od svakog oblika izrabljivanja i svakog vida nasilja, od svega što sputava svestrani razvoj slobodne ljudske ličnosti.

Snaga je u širokom frontu organizovanih socijalističkih snaga, sa Savezom komunista na čelu, avangardi ne samo po idejnom opre-

djeljenju i bogatom revolucionarnom iskustvu, već i po sposobnosti da osvjetljava puteve i perspektive daljeg razvitka.

Snaga je u opštenarodnoj odbrani čiju udarnu moć čini Jugoslovenska narodna armija u kojoj se na jedinstven način prožimaju idejno-moralna čvrstina, borbena osposobljenost i savremena opremljenost.

Snaga je u našoj nezavisnosti i nesvrstanoj politici, u tome da i sa najvećima razgovaramo kao ravan sa ravnim, da na ravnopravnoj osnovi sarađujemo sa gotovo svim zemljama svijeta.

Snaga je u visokom ugledu socijalističke i nesvrstane Jugoslavije, u mnogobrojnim prijateljima širom svijeta, u poziciji kakvu je malo koja zemlja obezbijedila u međunarodnim odnosima.

Zato mi sa vedrinom i optimizmom gledamo u sutrašnjicu. Uvjeren sam da ćemo, poslije ovoga Kongresa, sa još jasnijim pogledom u budućnost i još bržim korakom krenuti u nove akcije za socijalizam i ljudsku sreću.